

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK :
SZIRMAI KÁROLY és KENDE FERENC

1936 április hó

V. évf. 4. szám

	Oldal
KENDE FERENC: Köszöntlek Szirmai Károly! — — — — —	225
IMRE LAJOS: Mit jelent nekem a falu? — — — — —	227
HAVAS KÁROLY: A parancs (elbeszélés) — — — — —	230
KARDOSS TILDA versei — — — — —	233
KRISTÁLY ISTVAN: II. folytatás (elbeszélés) — — — — —	237
TERSÁNSZKI I. JENŐ: A beteg orvos (elbeszélés) — — — — —	242
GÁL LÁSZLÓ: Nem akarok 33 éves lenni (vers) — — — — —	245
HERCEG JÁNOS: Szent örület (elbeszélés) — — — — —	248
BORSODI FERENC: Lira — — — — —	252
AMBRUS BALÁZS: Filler (elbeszélés) — — — — —	254
FARKAS GEIZA: Angolország új története (tanulmány) — — — — —	257
KISBÉRY JÁNOS: Bátorság (elbeszélés) — — — — —	264
BATTA IMRE: Felkelő-napos oromfalak (tanulmány) — — — — —	268
VIDOR IMRE: Alfred Neumann: Új cézár — — — — —	272
AMBRUS BALÁZS: Heltai: A néma levante — — — — —	276
„ „ Földi: A házaspár — — — — —	277
BENEDEK MARCELL: Alapvető kérdések — — — — —	281
KOVÁCS FERENC: Kuhnelt-Luddihn Erik: Jezsuiták, nyárspolgárok — — — — —	285
KOLOZSI JÁNOS: Nova Europa — Glasz Szrpszke Matice — — — — —	287

JUGOSZLAVIÁBAN

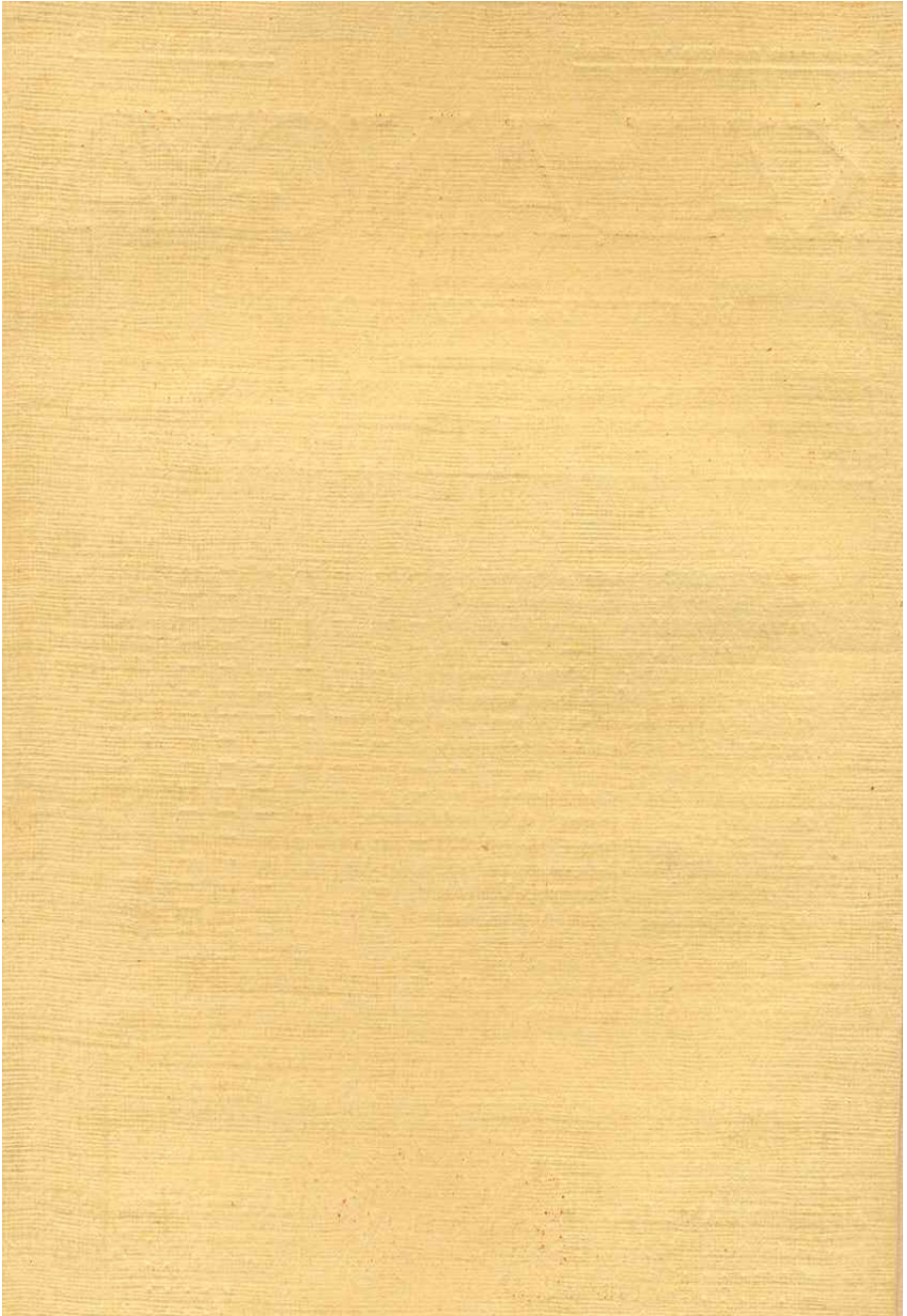
Egyes szám ára . . . 15 Din.
Negyed évre . . . . 45 Din.
Félévre . . . . . 90 Din.
Egész évre . . . . 180 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára . . 2 Pengő
Negyed évre . . . 6 Pengő
Félévre . . . . . 12 Pengő
Egész évre . . . . 24 Pengő

Cena: Za celu godinu D. 180.—, pola godine D. 90.—, 3 meseca D. 45.— Pojed. broj D. 15.—

KÖSZÖNTLEK SZIRMAI KÁROLY!

A magyar művelődés munkájában félszázadra visszatekintő társaság ezüstkoszorút adott Tenéked.

Az első koszorút abból a sorból, amiből majd évenként a mi tájunkon élő írók egyikét tüntetik ki. A tollnak azt a munkását, akinek a magyar irodalom felvirágoztatásán érdeme lesz.

A sztáribecseji Magyar Népkör igazságosan döntött, amikor e jelképes ajándékot Tenéked ítélte.

Az első ezüstkoszorút Te érdemelted meg!

Amikor zászlónk Szenteleky kezéből kihullott, nem hajlottál le érte. Könnyező szemekkel állottál ott és a megtépett lobogót nem Te emelted fel. Erre Tenmagadat érdemesnek nem tartottad. Halott vezérünk munkájának nagyságától, áhítatos alázattal telten, nem is gondoltál arra, hogy örökébe lépj. Irodalmunk megszaggatott zászlóját, mi, hitedben társaid, emeltük fel és nyomtuk a kezedbe.

A tövises munkát vállaltad. A vezérséget nem. Mintahogyan Szenteleky sem volt vezér köznapi értelemben. Erkölcsi ereje és lelkiége emelte őt mások fölé. Halála után mi aggattuk rá a kétes értékű vezér jelzót. Te sem születél olyan vezérnek, mint akik ezért a rangért küzdenek. Hited bensőd mélyéből fakad, amiért is nem értesz a vezetés elengedhetetlen engedménytevéséhez, megalkuváshoz.

Keménytörzsű fa vagy, amit vihar derékba törhet, de nem hajlíthat meg.

Jókor jöttél, szükség volt Tereád.

Természetedből fakadó cselekedeteid, adottságaid, irodalmi nézeteid, ítéleteid, művészi munkád rövid idő alatt is éreztetik már jótékony hatásukat.

Igaz, keserves és göröngyös az utad. Sárral hajgált egy sereg tévelygő és egy-két Tevéled egyivásu is félreértett. Láttam fájdalmadat, nyugtalanságodat és férfias fegyelmedet.

Tévedhetsz Te is, mert ember vagy, nagyon emberi. De tiszta vagy és jóhiszemű. Társaidat elismerő. Magányosságban élő hívő vagy, aki hangyaként munkálkodsz kevés ráérő időben a magyar műveltség nagy, ragyogó épületén. Életedet őrülő gondjaidat zabolázva, pihenődet áldozod fel kulturánknak.

Egyetlen igaz béred, szent hited.

És ime látod, áldozatos életed megértésre talál. Ott tartunk már, hogy a mi meddőnek tartott ugarunkból az elismerés és a méltánylás ezüst levelei hajtottak ki. Azokat koszoruba fonva Tenéked nyujtották.

Ennek a népkörnek a mi tájunkon nagy jelentősége van. Akkora, mint másutt a régi veretű, híres irodalmi társaságoknak. A sztárbecseji Magyar Népkör nagy multjához maradt méltó és érdemeit öregbítette, amikor Téged tüntetett ki.

Te megtudod becsülni a Magyar Népkör nemes gesztusát és ezáltal az ezüstkoszorúnak becsét és értékét Te adod.

Köszöntlek!

Kende Ferenc

Imre Lajos :

Mit jelent nekem a falu ?

Ezek a sorok szubjektív leírása akarnak lenni annak, amit az én számomra a falu jelentett és jelent most is. Ugy érzem, hogy a tudományos kérdés-feltevésekhez szorosan hozzátartozik ez a vallomás, amely nem engedi meg, hogy a fejeletet az ember levezetésekben, fejtegetésekben, a tudományos nyelv sok kitérést engedő módján adja meg, hanem egyenesen szembe-szögezi magát a főkérdést: jelent-e valamit valósággal és komolyan nekünk az a dolog, amivel ha csak egy elméleti érdeklődés vezet ehhez a kérdéshez, akkor az egész munkának nem sok célja van, de ha jelent, ha az élet egy részévé vált, belekapcsolódott abba az összefüggésbe, amelyet a reánk nézve sürgető és emésztő nagy kérdések egysége alkot, akkor ebből a jelentésből önként fakad, sőt kényszerűséggel fakad az a kötelezettség, hogy szembe kell állani vele, mint kérdéssel is, utána kell járni, küzdeni kell érte, mert többet vele nem az „érdeklődés“, hanem létezésünk és sorsunk kényszerít leszámolni.

Talán ez óv meg attól is, hogy a falu tanulmányozása, helyzete és körülményei megismerése ne maradjon egy tisztán elvont érdeklődés tárgya, amelynek következtében eljuthatunk a falu egyes vonásai megismeréséhez, de nem juthatunk el annak minket is érintő lelkéig, rádöbbenhetünk elhanyagolt feladatokra, de nem döbbenünk rá arra, hogy ezek a feladatok minket nyomnak és köteleznek elsősorban személy szerint, megláthatjuk a felelősséget, amely a faluval szemben általában mindenkire vár, de elmegyünk a felelősség személyes vállalása mellé. Minden kérdés s így ez is először személyes és egyéni felelősség-meglátás kell hogy legyen számunkra, csak azután lehet a tudományos kutatás, adatgyűjtés, vizsgálat tárgya, mint ahogyan a falu nagy szerelmeseinek munkája is egy ilyen eleven tűz erejéből táplálkozott.

Ritka ünnepi alkalmakat kivéve, sohasem láttam a falut addig, amíg egy falusi gyülekezet gondja tapasztalatlan és gyakorlatlan fejemre nem zudult, a legkritikusabb időben, a háború elején. A legkevésbé alkalmas idő arra, hogy romantikus, idilli képet alkothasson róla az ember, de talán legalkalmasabb arra, hogy igazi képet, indulatait, lelkét meg lehessen ismerni. Nem a világtól való elvonulást, a csöndet, az egyszerűséget jelentette akkor, hanem kavargó indulatok, tétova reménykedések, érzéketlen elfásulások színhelyét. Így, mint minden esetben, itt is meg kell különböztetnünk azt, amit a falu

egy bizonyos időben, körülmények között és hangulatok színezésében jelent az embernek, attól, ami ebben a jelentésben felül áll az idők és hangulatok változásain. Ha ezt a különbséget nem tesszük meg, könnyen jutunk abba a helyzetbe, hogy egészen egyéni és idői vonásokat állítunk egyetemes és állandó jelentések helyébe s így az a kép is, amit a faluról alkotunk, könnyen lesz futó benyomások, hangulatok-okozta külső vonások tömegévé, amelyben az egyes elemek eltérnek egymástól, vagy ellentmondanak egymásnak.

Csak két olyan vonást említek meg itt, amelyek számomra nemcsak azóta is többször megfigyelt, állandó vonásai voltak és maradtak a falunak, hanem amelyek révén a falu számomra jelentős tényezővé vált.

Az egyik ezek közül az a tény, hogy a falu előttem, mint életegység jelent meg. Azt találtam, hogy a várossal szemben a faluban az élet sokkal egységesebb. Nem egyszerűséget, primitívtséget értek az alatt, mert nem is olyan egyszerű, mint gondolni lehetne és sokszor sokkal komplikáltabb, mint a városban. De falusi ember az élet egészét éli abban a körben, amelyben van. Ennek a körnek a tartalma néha összefügg, néha, pl. épen akkor is, félelmesen és megdöbbentően kitárul és kibővíti, annyira, hogy az ember már alig képes befogadni s szinte túlszordul azon a korláton, amely a befogadó képességet határolja, de akár szűkebb, akár tágabb legyen, egy egységbe tartozik s csak az képezi az élet tartalmát, ami abban benne van.

A városi életben ez az egység nincs meg. Érdekek, érdeklődési körök, munkák, társadalmi osztályok, világnézeti felfogások ezerféle differenciáltsága akadályozza, tépi szét és bontja meg az ember életét. Az életre nézve ez azt jelenti, hogy az életben nincsenek annak egységével összefüggésbe nem hozható vonások, nincs kettősség, szétszóródás, egy dolog van amiből minden megérthető és minden következik. Nem egyszerű, inkább egyrétű, egy magyarázatu élet ez, amelyben minden egy, talán nem is mindig világosan látott, célnak van alárendelve, ahogyan a faluban a gabonáért — ahogy sok helyen nevezik: „életért“ — való munka az alapvető probléma. Az egyszerűség, primitívtség csak egy formája, nem is mindig meglevő formája ennek az egységnek. A munkára nézve ez azt jelenti, hogy minden munka csak az élet ez egységében, abba beletagolódva lehet értékes a falu életében, hogy az életnek és a munkának elszakíthatatlan kapcsolatban kell állniuk egymással, egyik lehetetlen a másik nélkül.

Ez az életegység különböző formákban jelentkezhet, mint társadalmi osztatlanság, mint hagyomány és szokás, mint uralkodó közfelfogás, mint a világnézet alapvető egysége stb. alapja is tulmegy ezeken végtelen kapcsolatok felé, de e jelentezések már helyileg és időleg különböző, meglevő, vagy meg nem levő formák, amelyekben az egység kifejeződik.

A másik, amit a falu jelent számomra, a személyes elem döntő fontosságának gondolata. Ez is olyan vonás, ami szememben elválaszthatatlan a falutól s amit a falu tud igazán meglátni s az mutatta meg nekem is. Ott a munka, az élet, a felfogások és törekvések sokkal elevenebb kapcsolatban vannak a személyes élettel, mint a tömegektől, közvéleménytől névtelen és személytelen erőktől mozgatótt városban. A faluban is „zug a nép“, ha valami nem tetszik neki, de ennek a népnek látható tagjai vannak, emberek, akik, ha sor kerül rá, kiállanak és megmondják a véleményüket. Ott csak rövid ideig lehet elbujni a közvélemény háta mögé, előbb-utóbb színvalásra kerül a sor. Mindenki tudja, ki a barátja, ki az ellensége, akár egy ügyről van szó, akár személyről, még a névtelen zugásokon is meg lehet ismerni annak a hangját, akitől származnak.

A személyes elemnek ez a szerepe a falu életében, hoz létre sokkal több személyes kapcsolatot, rokonszenvet és ellenszenvet, kapcsolja a falu embereit egymáshoz nem szólamaik, felfogásuk, világnézetük, hanem személyük által. Azokat is, akik közöttük dolgoznak, nem az eredmények, az elvek, svavaiuk szerint ítélik meg és becsülik, nem aszerint, amit mondanak, hanem aszerint, akik, mintha rejtett lényegébe. Nem engedik elválasztani a személyt az élettől, s a cselekedeteket, elveket nem aszerint ítélik meg, amit azok elvontságukban jelentenek, hanem aszerint, hogy aki mondja, vagy teszi, mennyire vállal kezeséget azokért a személyisége lényegével. Kényszerítnek mindenkit arra hogy személyével fedezze azt, amit mond és cselekszik. Ez a gondolat, a személyes élet és munka kapcsolatának gondolata a falusi ember szemében, magyarázata sok olyan munka kudarcának, mely önmagában lehet megfelelő, de hiányzik belőle az azt igazoló személyes odaadás, de sok olyan munka sikerének is, ahol annak gyarlóságát elfedezi és pótolja a személyes elem.

Ez a két dolog, többek között az, amiben a falu legtöbbet jelentette számomra, egyik oldalon annak a megmutatását, hogy az élet egység s ebbe kell bekapcsolódnia mindenkinek, a másik oldalon egy követelést affelől, hogy a munka a személyes elemtől elválaszthatatlan. És azt hiszem, ezzel a két gondolattal kell számolni akkor is, ha a faluhoz közeledni akarunk. Az első arra figyelmeztet, hogy amit adni akarunk neki, azt a falu életébe kell belevinni, mert idegen marad tőle mindaddig, míg élete egységébe beletartozónak nem érzi s csak olyant lehet és kell adni, ami ezt az életet meggazdagítja és emeli. A másik azt teszi a kötelességünkké, hogy amit át akarunk neki adni, azt személyesen, az életünkkel vállalni és fedezni kell, hogy nem a lelkesedés, nem jelszavak, hanem a személyes élet odaadása képezi azt a kezeséget, amit tőlünk a falu vár.

Havas Károly:

A parancs

Bájer Mihály rendes ember volt. Nyugdíjas ember. Aho-
gyan ő mondta, állami nyugdíjat szenvedő. Szép szál ember.
Jegenyetartásu, keményjárásu, erős, hangu. Szelidszinü nyak-
kendőket viselt, a nadrágja mindig élesen vasalt és a kicsit,
nagyon kicsit tulmagas gallérja mindig fényes, mindig fehéren
tisztá. Pedig a nyugdíj nem volt valami nagy, kicsi hivatala
volt csak Bájer Mihálynak.

Az emberek szerették. Emlékeztek még a fiatalságára,
amikor Bájer Mihály még nem volt rendes ember. Hires, bő-
vérü, nagypénzü familia volt a Bájeréké. Valamelyik ősök vándor-
cirkuszos volt, úgy vetődött el az álmos, poros nagy falu-
városba. Jegenyetartásu, kevélynézésü ember, akinek a haja
úgy ragyogott, mint az arany nap és akinek kék szemében vad
életöröm kiáltozott. Az egyik nagyparaszt lánya beleszeretett,
pedig alig beszélhettek, hiszen a vándorló ember alig tudott
magyarul és elszökött vele, amikor a cirkusz tovább vándor-
olt. Az apja gyűjtő, zsigori ember, akinek egyetlen gyöngéje
a lánya volt, utánuk ment, így kerültek Bájerek is a nagy falu-
városba, ahol mindenki értett a pénzhez, a disznóhoz, a kukor-
icához, de senki se értett az élethez. A Bájerek csak ehhez
értettek. Szépen éltek. Nem tudták békén megülni a nagy va-
gyonban. A vándorló, idegen vér hajtotta őket. Néha eszten-
dőkre elkóboroltak és amikor hazajöttek, fáradt volt a járá-
suk, ős a halántékuk és a szemükben idegen, tiltott öröme-
lékezése parázslott. A nagy faluvárosban, ahol már nagy ut-
nak számított, ha valaki a szomszéd városban járt, titokzatos
mesék szövődtek a Bájerekről és kicsit féltek is tőlük. Furcsán
nézték az asszonyokat és az asszonyok megbüvölten engedelm-
meskedtek a kék szemekben égő titokzatos tüzeknek.

Bájer Mihály már nem mehetett messzi, titokzatos utak-
ra. A nagy darab földek éppen akkor szaladtak ki a familia
lába alól, amikor leszolgálta az önkéntesi esztendejét. Hivatalt
kelltt keresnie, az anyja rokonsága, sokprédikátumu familia,
megszerezte a kis hivatalt és amikor már valami rendesfor-
májú fizetése is volt, az anyja asszonyt is keresett a számára.
Szelidvonásu, kicsi asszonyt, türelmes és szolgáló asszonyt,
amilyen minden Bájernek a felesége volt. Másféle asszony nem
birta volna el az életet mellettük.

Bájer Mihálynál nem is kellett volna ilyen óvatosan kivá-
lasztani az asszonyt. Nem volt már igazi Bájer. A hivatal meg-

törte, a nagy rend, a rubrikás munka lefojtotta. Hamar elfelejtette pár fiatal esztendejének hangos, vad multságait. Nem nézett idegen asszonyok után és nem törte le a cselédlányokat. Ha néha ráfeledkezett valamelyik asszonynak a szeme, ideges lett és valami fájdalmas szégyen fogta el. Mintha valamit tennie kellene, mintha valami parancs szólítaná. De nem tudta megérteni a parancsot és csak azt érezte, hogy valamit elmulaszt, valami hibát követ el, valami ellen vétkezik. Ilyenkor szégyenlősen sietett haza és érthetetlen, bűnbánó szerelemmel ajnározta körül az asszonyát. A kis, mindig ijedt Bájerné félt ezektől a szerelmi rohamoktól. Asszonyi ösztöne megsejtetett vele valamit a titokból, amelyről az ura semmit nem tudott.

Igy öregedtek meg egymás mellett. Gondjaik nem voltak. Gyerekeik nem voltak, vagyonuk egy csöpp ház és egy kis szőlő, amit az asszony jussolt. A nyugdíj bőségesen elég volt és Bájér Mihály életének egyetlen öröme, a rendes ruházkodás mindig megvolt.

A nagy faluvárosban sokáig várták, hogy majd Bájér Mihály is csinál valamit. Ugy mint eddig minden Bájér. Amikor aztán már ezüstös lett a halántéka, belenyugodtak, hogy az utolsó Bájér csak olyan, mint a többi ember, legfeljebb kicsit rendesebb.

Ekkor történt... Tavasz volt, langyos, virágos tavasz. Az almafákon fehérrózsaszín ünnepi köntös ragyogott és Bájér kis kertjében az orgonabokrokból édes, bolondos illatok szálltak föl. Nyugtalan volt, ideges, az asszony félősen figyelte. Nem tudta, hogy mi van vele, valami idegenséget, valami megmagyarázhatatlan türelmetlenséget érzett ki minden mozdulatából. Azt hitte, hogy unatkozik az ura és addig unszolta, amíg kiment a szőlőbe, hogy kicsit körülnézzen.

A szőlőben Bájér Mihály sokáig járkált a hosszú sorok között. Elnézte, hogy már kibujtak a sárgászöld kis levelek és sokáig bámulta két kis bogár szerelmes játékát. Aztán leült a csöszkunyhó elé a kis padra. Az aranyos napsugarak ott játszottak körülötte és boldog melegség ömlött végig a testén. Kicsit talán aludt is, amikor nevetés verte fel. Asszonyi, követelő, hívogató nevetés. A szomszédasszony állott előtte. Százszor is látta talán, most mégis idegen volt az asszony. És most látta csak, hogy milyen csinos ez az asszony, milyen karcsu a lába, milyen különös a mélytüzű szeme és milyen furcsán pihog a formás melle. Az asszony valami közömbös mesét mondott valami fáról, de a hangjában ott bujkált a követelő nevetés és a szemében megérezte Bájér azt a hívogató nézést, amely egész életében annyiszor kinozta. Az aranyos napsugarak között apró kis Istenteremtények járták násztáncukat, a langyos levegőben édes illatok usztak és Bájér Mihály most megértette ezt a nézést. Most megértette és most engedelmeskedett a titokzatos parancsnak, amely egész rendes életében annyiszor kinozta.

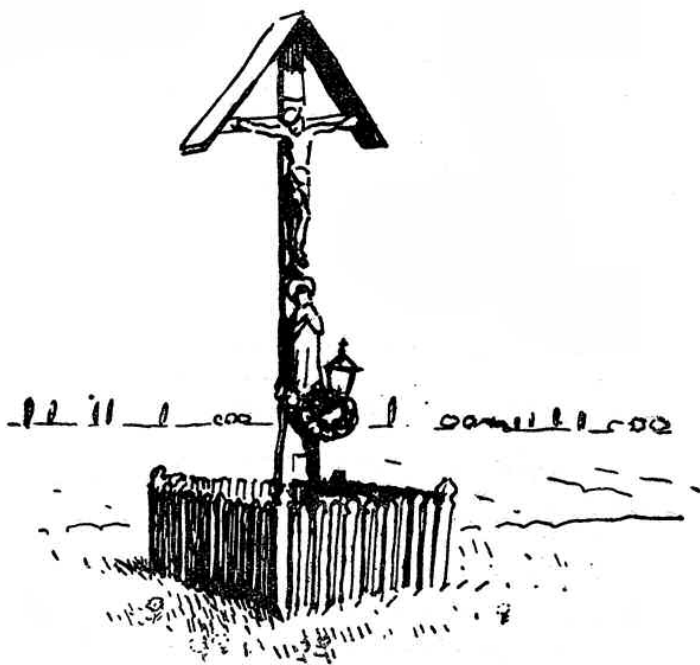
Amikor az asszony egy óra mulva kilépett a csőzkunyhóból, Bájér Mihály sokáig utána nézett. A szemével mégegyszer átizelte az elmúlt órát és lassan keserű szomorúság szállt le rá. Az egész életének minden lefejtett és rendbe temetett izgalma most rászakadt. A lábai reszkettek, a halántéka kalapált és a szájaize keserű lett, mert arra gondolt, hogy az élet elmúlt és hiába, elkésetten értette meg az asszonyszemek titokzatos parancsát.

Visszament a kis kunyhóba és sokáig keresgélt. Aztán megtalált egy erős kötelet. Az utolsó szüretnél felejtették az egyik sarokban. Mégegyszer körülnézett, mintha az elmúlt órát, az idegen asszony és az idegen élet óráját, az egyetlen szép órát keresné.

Este az asszony nem győzte hazavárni. Gyötrődve és sejtésektől kinezva utánament a szőlőbe. Ott lógott a kunyhóban egy szegen. Rendesen, a nyakkendője a helyén, csak a nadrágja vasalása volt csunyan gyűrött.

Az emberek nem értették a dolgot. Szörnyűködtek, csóválták a fejüket, sugdolóztak, azután megnyugodtak.

— Bolond volt, mint minden Bájér.

Eddig nem hazudtál.

Akkor se hazudj majd ha hűlő szíveddel
fakulni érzed az örömet
ami hozzám vezet.

A szómra: szeretsz-é? ne felelj
vedd úgy, hogy nem kérdeztelek.

Akkor se hazudj majd, ha elárul a karod
és meglazul a furcsa guzsban
mit rámfonni szoktál szorosán,
tűrd, hogy szádra tapasztva tenyerem
amit te gondolsz: én kimondjam.

Akkor se hazudj majd, ha csók közben
másra vágysz már
és nem hunyod le, mint szoktad a szemed,
hagyd, hogy kitaláljam a vágyad
és harag nélkül elengedjelek.

Ő S Z.

Ősz: kékbogyó mézleve sziruppá érik.

Ősz: az órát ilyenkor minduntalan nézik,
mert nyulik és el nem fogy a délután.

Ősz: nagy hegyek lábában megnő az árnyék,

Ősz: valakit lobogó örömmel várnék,
de ásitás nyugöz ostobán.

Ősz: panaszkodó vadludak huznak délnek.

Ősz: poshadón meggyülik bennünk az élet,
mint terjengős tócsák esők után.

Napok.

I.

Ugy lehet: álmomban is vártalak
 mert fölriadtam s éreztem: jössz.
 Az éjszaka még nyújtózva aludt
 a hold csókja alatt
 és moccanástalan a kavicsos út.
 De megfeszülő derekam eljövő ölelések
 ízét kóstolgatta már
 és kinyújtott karom felfehérlett a homályban...
 Most messzi fönt, a töltés oldalában
 halkán fölsírt álmából a lécajtó,
 ébredt a szőlőskert
 és mohó talpad alatt a szendergő homok
 ágak rebbentek,
 madárneszek,
 és vig csaholásba kezdtek a komondorok.

II.

Ha ablakomig uszott a hold
 lesiklottam a nyártól illatos ágynőről
 s az ezüst pataokban mit a szőnyegre csurrantott
 megmártottam meztelen lábam...
 és táncot kezdtem
 oly egyszerűt és oly érthetlent
 mint maga a vágy, amiből kelt
 s mint a mozdulat, amivel a kezed
 — cikkázó, libbenő pillangót —
 magához ölelt.

III.

Mint bronzból munkált ifju római
 olyan volt izmos figurád
 s az evezők kezedből nőttek.
 Én messzibb tőled ezüst csikokra szeltem a Dunát,
 közel volt hozzám már a part...
 valami kagyló suhant sután
 és vak éle térdembe mart,
 vér és víz csorgott kétfelől...
 hogy mutattam messziről:
 azt hitted tréfa: szederral pirosra kentem;
 nevetted, — hogy visszanevetni nem volt kedvem.
 hirtelen kinyultál a víz fölött:
 csónak és lapát fénylő éket turt színén...
 „ó”, — mondtad és nem lehetett tudni
 ijedtség volt-e benne, vagy fölbugó vágy,
 mert mint kéjesen elnyílt, borzongó véres ajkra:
 — a sebre tapadt a szád.

Tavaszi vers.

Különös tavasz ez, testvér,
orvul jött, és nagy ereje majd letepert.
Az idén kiöntött a Duna, testvér,
és furcsa járásuak a fellegek:
jönnek-terelődnek busa nyájak
fekete pásztor hajtja Keletről éjjeken,
rekedt vihartülbömbben jajok sirnak
és asszonyok vajudnak végtelen...
De reggelre fehéren izzik a fény!
s a szélcibálta fák hegyén
rügyek fakadnak: bátor holnapok!
Testvér én rohanok
valami hegyre kiállni
s irtóztató — nagyot kiállni:
Emberek!
— hogy ráznám fel őket, hogy kibomlana a szavam
mint ostor fölöttük: —
Emberek!
— — — — —
Különös tavasz ez, testvér,
nyitott szemmel alszanak
és süketek.

Mint aki elvétette vonatát...

Mint aki éccakai zürzavarban elvétette vonatát
és most hiába döngető ököl, káromló átkozás:
röpíti börtöne végtelen erdőkön, széltelen sikon át
és nincs, nincs állomás...

ugy rohan a sorsom: elvétett vonata egy zürös éjnek
— engem rövidke célok hűs nyugalma várt —
s most dübörögve — zugva száguld velem az élet
és nem, nem érek állomást!

Egy számmemberhez.

Rajtad semmisen szertelen, semmisen hibás,
a lényed: világos tiszta számadás,
mit számtudós keze gonddal rubrikáz.

A lelkedben vonal vonalhoz talál,
az arcod semmi más; hibátlan ovál,
a szavadban pontos óramű jár.

A szemed szöggévert kovácsolt acél
lát, néha néz, de sohasem beszél
a szótáradban kihuzva: érzés, szeszély,

A tetteidet titkos gépezet méri
és gesztusodnak nem szabad jobbra térni,
ha gépagyad jónak balra véli.

Te formátlannak látod, hogy valaki csókol
és érthetetlen nyelven szól az, aki bókol,
te így érted csak: vonal és ábra, tettből és szóbol.

Nyil egyenes uccák, kispert terek,
mértani egyenes és mértani kerek,
meg egy nagy szegletesben kicsike szegletek:
erre kell gondolnom,
s mint aki torz — furcsát lát, mosolygynom,
ha csak a nevedet kimondom.

Kút vagy.

A szépségem: amennyit fényed vetít,
a jószágom: amennyit belőled merit
a lényem. Kút vagy: tükrözöl és megittatsz
szépséget és jószágot adsz nekem,
aki rút voltam és rossz.

Kút vagy. (Bölcs kút: mélyről mosolyogsz).
De aki hosszan belenéz az beleszédül:
halott szerelmek buknak föl és néznek, néznek
a szemed tükörébül.

Vető György :

II. folytatás

A mély árok fájni kezdett homlokomon...

Meglobbant, kigyulladt bennem a seb, mintha most kaptam volna. Egyedül maradtam, magamban, mint ott, az északi erdőrengetegben, ahol halálos sebbel otthagytott a havon egy menekülő ember...

Most sem volt mellettem ember és a seb megint halálos volt...

Mint hadifogoly kerültem Bojarskovóra. Kis csapatunkat Kotelnics városából irányították ide erdőmunkára. Erről a vidékről sorozták az egyik leghíresebb cári gárdaezredet, a Presbrazsenszkij gárdát. Most már csak öregek és gyermekek voltak Bojarskovón. A falu főterére tereltek bennünket. A szürke, fagerendákból ácsolt házak mutatták, hogy itt lehelletfagyásig fokozódhat a hideg. Szokolov, a minket kísérő erdész a házakat járta, vitte a hirt, hogy akinek kell ausztríc, az válogathat közülünk. Társaim hamar elkelték. Vidám nézésű parasztfiúk voltak, akik örültek, hogy a lager tébolyító hangúsága után végre szabadon élhetnek. Lesz itt minden. Aszszony is... De én tudtam, hogy itt éppen olyan magányban fogok élni, mint a lagerben. Társaim az egyszerű, ösztönös életben majd magukra találnak. Körülöttük ott lesz az „ő életük“ szinte változatlanul. Élni fogják életük nyers, testi valóságait. Természetesen, felelőtlenül. De mi lesz velem?... El sem képzeltem romlás riasztott minden oldalról. Társaimnál jobban láttam, hogy mi történik!... Hogy ami természetes volt, az felelőtlen romlásba ájult. A fronton még volt hitem: majd vége lesz és megtérünk... hinni fogjuk magunkat újra... majd felszedjük apró, még megmaradt életmorzsáinkat, amikről azt gondoltam, hogy azok olyan tiszták és meggyőzőek lesznek, hogy ki sem fordulhat ellenük és akkor új élet kezdődik... valami egészen egyszerű, egymásra látó élet, összefogó, elszakíthatatlan...

A front után azonban mintha nem maradt volna semmi gyökér! És már a frontból kiszakadt hadifoglyok és az otthonukban maradtak között sem volt semmi különbség.

— Uglátszik, te visszamész a lagerba! — mondta Szokolov, miután már társaim régen elmentek. — Az ördögbe is! — kiáltott és az arcomba röhögött, majd szólok valami özvegynek!

Irtózatos volt a hideg. A szemhéjaim is szinte lefagytak. És már egészen messziről láttam csak, hogy a házak keményéből füst száll föl. Hogy ott emberek melegednek... Gyertya-

egyenesen szállott fel a füst. Mint a házak megfagyott lehellete.

Szokolov valóban elment.

Kiáltani szerettem volna utána valami rettenetes, leverő szót:

— Megállj, te ember! Mit akarsz?! Hiszen még nem feleltem.

De Szokolov elment. Utálatos, biztos fürgeséggel. Mint aki biztosra megy... Igen, már azt is tudta, hogy kihez megy, hogy kinek kínál oda! Volt valaki, akinek odakinálhat. Aki el is fogad. Ugy ment...

A front véres lázálmai remegtek át rajtam. A szörnyűségek... s a legszörnyűbb: egy galíciai rutén család — ahová egy útközet után bevetődtem, emberhusból főzött ebédhez készült... Ültek az asztalnál, leves párolgott az asztalon... ember és gyermek éhes vágyódással nézett a tátra... és még ilyen vágyódásuknál is felfogták az én éhségemet, hogy odaüljek köztük, emberek közé... egy kis család asztalához...

És az ember megkínált hellyel, csak nem mert már rámenéni... aztán mintha a nyomoruságának szelid, megábaszuraló szentje volna: egy darab húst tett elém:

— Nézd, pányi!

Nem, a rémületnek és a borzalomnak ilyen szelid alázatoságát még nem öröközték meg... Szédület forgatott meg... képek és érzések bomló forgataga: 1915 január... szabadság, testvériség, egyenlőség... Goethe, Rodin, Semmelweis... Beethoven, Bolyai, Edison... Nietzsche, Darwin... És ők néztek engem: a katonát... Ők, akik a hegyek között kis krumpliföldet gondoztak és apró kis teheneket őriztek a mindig zöld lankákon...

Én meg a húst néztem... a felső karból való darabot... száraz, inas kar... nemrégén még fegyvert szorongatott, mint én... s ezek az emberek a két front közé bezárva, mozdulatlanul a télben... a gyerekeknek izre csordult vonagló szája volt... az asszony betegen mosolygott rájuk...

A fagyott ablakokon véres lángolással lobogott a nap, kint mellig érő hó fedte a hegyet... s a mennyezetről kötelen lógva a rutének durva ácsolású kis ládabölcsője ringott az asszony jobbán... a bölcsőben egy kis vértelen csöppesség pihegett... még ringott a bölcső... így is: még ringatták...

— Pányi! — sipogott a rutén felszabaduló, éneklő hörgéssel, mert észrevette, hogy a bölcső ringásán álmétkodom...

És Szokolov ment, ment az asszonyhoz, hogy odakináljon és aki el is fogad... úgy ment Szokolov... elfogad, pedig a férje, míg élt, arra járt, amerre én... s talán gyermekei is vannak...

Futásra készültem. El, mint attól a párolgó, elveszett asztaltól...

És ekkor valaki megsimitotta lehunytszemü arcomat:

— Jegor! ... Golubcsik ...

Feleszméltem.

Egy anya simogatta meg bennem harctéren levő fiát.

— Gyere, elvezetlek mihozzánk, golubcsik. Legyél az én szegény fiam!

És otthon így szólt urához a könnyeit törölgető öreg asszony:

— Nézd, Vaszilij Geraszimovics Tokin, éppen olyan, mint a mi fiunk: Jegor ...

Jegor ...

Mindenki azt mondta, hogy valóban, éppen olyan vagyok, mint Jegor. A szomszédok hirül vitték és jöttek-mentek, hogy lássák az ausztricot, aki Jegor tökéletes hasonmása. Talán ő is!

Sokszor észrevettem, hogy az öreg Vaszilij keresztet vet magára, amint engem nézett. Különösen amióta Jegor ruháit adta rám az idős matróna, Jegor anyja, hogy ne fázzak. (Mikor hazajöttem, megtudtam, hogy az én anyám is ilyen szeretettel viseltetett az orosz hadifoglyok iránt.)

De mégis: küzdöttem matróna szeretete ellen. a Jegor anyja szeretete ellen. Sőt Vaszilij Geraszimovicsot is kértem, hogy segítsen nekem: gondoljanak Jegorra, aki egyszer majd megjön! És mert egyszer majd én is elmegyek ...

Vaszilij Geraszimovicsal fát vágunk az ős rengetegben.

Az erdő alja csupa moha volt és fölötte méteres hó. Mély, süppedő, dus és buja volt ez a táj. A végtelenségig fa, fa mellett és a gyökereikkel ölelkező faóriások közé málnabokrok szinte áthatolhatatlan sűrűje fonódott. És a fák? ... Lustán és lomhán dagadtak az ős, szűz talajon a topolyanyárfák vaskos ágai, majd felujjongó, magas, sugaras fenyők hús, tuskészöld magánya alatt bolyongtunk, amit hirtelen, mint a hóból kinőtt gyönyörű, karcsu, lengeteg gyertyaszálak, a sima, fehér törzsű nyírfák öleltek körül. Mennyi szépség és erő egyetlen harmóniában!

Ó, szép volt az erdő. Kitapintható, szüzi egyszerűség. Megnyugtató és bizalmas. Titoktalan. Ha az erdőben voltam, közelebb éreztem magamhoz a matrónát. A szeretet nem volt idegen. Gyermeteg és megtisztult voltam ebben a hiánytalan létezésben. És az ember nem tudta legyőzni! Mire egyik helyen kiirtották, a másik irtáson már új erővel pompáztak még üdebb, még ifjabb fák.

Bojarskovó lakói is mintha testvérek lettek volna. Egy család voltak arcan és életben, mint az őserdő. Az életükben nem volt elválasztó határvonal. Nyáron kevés krumplit és hagymát termeltek egy-egy friss irtáson, télen meg döntögették az erdő fáit, amit a tavaszi hóolvadás, az erdő hava magas áráján tuta-jokba kötve eregettek le a Volgáig. Mindig és mindenütt az erdő élt bennük. Így ment ez életük kezdete óta. Elfogadták az erdő parancsát. Nöttek mindig új fák és télen vigyázta az erdő a havat, a tavaszi friss áradást. Egy nagy megváltoztat-

hatatlanság egyszerű rendje parancsait követték és ugylátszott, hogy más életről nem tudnak...

Ha visszajöttek a tutajeregetésből, hamar elfelejtették azt a másik életet, ahonnan erdőirtó szerszámjaikat hozták. Szer-tartásos melegségek lobogtak satnya kis mozdulataikban, mi-
kor kifogyhatatlan türelemmel sokszor hetekig virrasztottak
tutajaikon éhezve-fázva, várva, mikor jön meg az áradás. Biz-
tosan vártak rá, mint aki nem csalja meg őket. A mosolygó-
szürke szemekből rendíthetetlen hit hibátlan, óriási fenyői néz-
tek le már semmi kényszert nem ismerő szabadság derűjével.

És egyre messzibbről kellett kutatnom magam után. Az
erdőirtó szerszámokkal már hibátlanul bántam s az erdő em-
berei elfogadtak. Nem mondták már: ausztríc. Nevemet is a
maguk szavára formálták. És láttam, hogy az öreg Vasziliiben
is egyre erősebb a vágy, hogy fiának mondjon. Matróna meg
nem is szólított máskép, mint szíve szaván: golubcsik... ga-
lambocskám!

Én néha már természetesnek fogadtam el szavát. De visz-
szaadni, még nem adtam vissza. Még nem mondtam neki:
anyám!

De néha, mintha megingott volna bennem a szó.

Ilyenkor magammal vitatkozva beszéltem nekik az én tá-
jamról... Messze, délen van a város. Domboldal alján egy ősi,
templomos város. Ezeréves város. Déli alján felszántott sok-sok
mező. Azokon vetnek és aratnak az én testvéreim. Fölötte a
domboldalon szőlők és fehér homlokú présházak. A szőlőt kö-
vekből termelik ki és a földet etetik. Bent a városban felhőkig
emelt gyárkémenyek füstölnek és a gyárakban nagy, teremtő
munka folyik. Óriási birkózás folyik földön és műhelyekben.
Beszéltem a gépekről, amik már minden munkát elvégeznek.
És hogy általuk az ember egyre hatalmasabb! A föld mélyén
is munka folyik, fekete köveket szednek ki ezerméteres mély-
ségekből, úgy hívják: szén. Ettől van ereje a gépeknek. Ó, az
ember hatalmas, mindenből tud magának erőt teremteni.

— A gyár elpusztulhat, de az erdő soha! — mondta az
öreg Vasziliij.

— De még van valami, — feleltem. — Amit sohasem lehet
elfelejteni. Az emberek márványkőből olyan embereket tudnak
teremteni, amiből minden idők lelke sugárzik. Valami van ezek-
ben, ami több a szónál. És a képekben és a könyvekben és
százféle hangszerből mind árad az a kimondhatatlan... Ó, az
ember nagyon szép is tud lenni!

De a matróna szava áttört minden formát:

— Golubcsik, ha az én Jegorom ott volna nálatok, az sze-
retné a te anyádat!

Igy jött el az idő, mikor az utolsó tutajt készítettük az
öreg Vasziliijjal, aki mikor a végső kötéseket végeztük, vál-
lamra tette a kezét:

— Ha akarod, ezen az áradáson elviszlek a városba!

Az öreg Vaszilij szeme könnyes és a szava lágy, mintha távozó fiát sajnálná.

— Matróna is tud erről? — kérdeztem.

— Igen, ő is.

— Ti olyan jók vagytok, szóltam, mintha...

Az öreg Vaszilij előrehajolva, remegve várta a szót... mintha?

És igen, ott az ismeretlen erdőrengetegben azt akartam mondani a két ismeretlen öreg embernek, akik meleg ruhákba öltöztettek, akik a legjobb falatokat élém rakták és akik este-reggel köszönve menve mentek el tőlem, hogy olyan jók vagytok, mint az édes szülőim...

És mindenről elfeledkezve már feléje emeltem kezemet, mikor iszonyu ütés ért. A csaptató-kőtőrud, amivel a tutaj súlyát emeltük, visszavágódott.

Hosszu hetek után nyitottam fel először a szemeimet. Oda-kint mintha tavaszra készülődne az idő. A kis ablakokon már nem volt jég és a szoba tele volt napsugárral. Lassan megszokta szemem a világosságot és vele, mintha visszatért volna az emlékezés... Az egyszerű, disztelen, csak felül megfaragott gerendákból összeácsolt házban minden olyan volt, mint azelőtt. A falak hosszában a padok, az egyik sarokban a nehéz, ácsolt asztal és a vele szemközti sarokban az ikona... a szent kép

Az egyetlen kép.

Csak mintha én néztem volna mindenre máskép, mint azelőtt. Mintha mindez most én hozzám is tartozna.

Nekünk is volt odahaza szentképünk. Azaz... az anyámnak. De mi nem imádkoztunk, a gyermekei, a szentkép előtt. Mi, a gyermekei „jellemek“ voltunk. Biztos ítéleteink voltak életről, halálról... és szerelemről. Csak az anyánk imádkozott... És mi, a gyermekei, felvilágosultságunk fölényével elnéztük anyánknak, hogy: imádkozik értünk...

A harctéren millió halál szállt körülöttem. 1914 december 10-én a Beszkideken az egész századom, 180 ember elesett a rohamnál, géppuskakeresztűzben. Magam cafattá lőtt köpegyben egyedül élő 180 hulla között...

Néztem az ikonát... A kép reszketett az imában és a napsugárban. Egyszerű kis fakeret, mögötte kemény papirból szűk barlangocska, alig tenyérsnyi és annak a mélyén papírra aranyozott kép. Formátlan, egészen valószínűtlen kép.

Milyen együgyü, szegény kis kép!

Jártam világhírű képtárakban. Láttam halhatatlan művészek képeit. Láttam a fantázia átvilágító vonalaiban a történet roppant mozdulatait, megcsodáltam az álmok és vágyak szinte kitapinthatatlan rétegződését egy-egy arc nézésének szélén... hallgattam elérhetetlen akkordokat...

Valaki imádkozott a szentkép alatt:

- Moj golubcsilk...
— Ugyan, ne bolondozz már, héj! Elég legyen!
Az asztalnál egy fiatalember cigarettázott és hatalmas öklével rácsapott az asztalra:
— Elég legyen, ha mondom!
Matróna sietve tárta karjait a kép felé:
— Szüzanya!
— Jegor! — döbönt ki belőlem. A hasonlatosság valóban csodálatos volt. — Megjött... Jegor...

Tersánszky J. Jenő:

A beteg orvos

(Ezt a történetet Kakuk Marci, a csavargó meséli.)

*

Mikor én még bőgőhordó voltam a cigánybandánál, hát nem is egyszer vitt el magához onnat inasnak, a házához Kukházy ur.

Furcsa egy vad, átkozott természete volt ennek a Kukházy urnak. Ha rájött a dorbézolhatnék, akkor aztán nem tartott ez többet mértéket az istentelenkedésben, zülledésben. A jó, zsiros hivatalát elcsapta magától, a családját elzavarta és herdált, pusztított el mindent a házatájáról.

Kivált is erre voltam én jó nekie. Mert én ugyan nem zsörtöltem a fülébe, ha az utolsó szentképet a falról és a szélkakast a ház hajzásáról is elkótyavetéltette velem.

Nekem jó dolgom volt nála. Sokszor úgy mulattam együtt Kukházy urral, mint a puszipajtása és nekem nagyjómód volt az, ami neki lecsuszás. Fedél alatt, tele bendővel lenni, még ital is, szivar is. Egy kis küldözgetésért, más semmi munkáért. Mi kelljen egyéb nekem?

Alkkor, mikor nála voltam, egy kegyetlen kemény tél volt éppen. Aki egy éjet künn töltött az ég alatt, hát csak szentnek állíthatták be a templom falába, úgy megmeredt. Én pedig egész nap benn a jó meleg szobában Kukházy urnál. Fűthettem ahogy akartam. Persze, mikor már a fásszimből kifogyott a tüzelő, hát nekiláthattam a kerítésnek, a tornácdeszákknak, aminek akartam. Kukházy ur nem bánta. mit rontok-bontok, honnan szerzek valamit, csak legyen!

*

Nade egy este, elmegy hazulról Kukházy ur. Valahonnét nagyobb pénzmagot szereztünk. És ilyenkor aztán Kukházy ur

oda lett volna az aggodalomtól, hogy tönkre mennek a korcsmárosok, cigánybandák, kártyacsinálók, ha nem pártfogolja őket, míg csak az utolsó fityingjéből tart.

Én lefeküdtem magamnak aludni otthon.

Hanem mi fáj, mi fáj nem, hajnal felé, nem Kukházy ur dörömbölt fel álmomból, hanem egy éjjeli őr.

— Héjhó, Marci! Siess, kapj fel magadra akármit. A gazdád összetévesztette a hóval az ágylepedőjét. Ott lettem az ucán. Nem bírom egyedül hazahozni. Megdermedt már egészen.

Ugrok persze erre. És hát nagykeservesen hazacipeljük Kukházy urat az éjjeli őrrel. Rettentő állapotban van. Akárcsak a panorámában a viaszfigurák.

Persze géمبرiterem, olvasztom kifelé ahogy tudom, dörzsléssel, minden fenével.

Utoljára is annyira létrehozom a sok rumos teával, cukros, borsos borral, hogy már emberi képe van és aztán elalszik.

De mikor úgy dél felé, vagy mikor felébred az én gazdám, hát bizony a nyavalya mégis látogatóba jött hozzá az éjjeltől. A szeme bedagadva, a torka beduhadva, a képe csupa tűz, alig hereg, alig mozdul és elő-előveszi a csunya szemárárköhögés. Ez még semmi!

Estefelé egyszerre felül az ágyban Kukházy ur. Kéri tőlem a kádót, hogy ő le kell szurja azt a nem tudom kicsoda el-lenségét. És fektiroz a karjával az ágyban és kiáltja rám, hogy: huzzak krétával vonalat a padlón, oda akar állani rá!

Hát itt nagy baj van! Ez félrebeszél a láztól. Ehhez dok-tort kell hozni. De hogyan hagyjam itten addig egyedül? Ki-ugrik ez az ágyból, ha nem nyomom vissza. Kárt csinál magá-ban, ha nem vigyáz itt rá senki.

Na mégis, egy idő múlva valahogyan megnyugodott mégis Kukházy ur. Már nem hánykódott, ordibált többet. Förtelmesen szuszogva, horkolva, de elszunnyadt, látom.

Kapom hát magam és loholok orvosért.

*

Hogy mondjam mindjárt, a házra, Kukházy urra, azért rá nem nagyon törhettek, ha én távol is voltam. Mert őrizőnek ott maradt Ludmilla.

Tán valami kisasszony! Nem! A Kukházy ur nagy szuka kutyája.

Akkora lompos dög volt ez, mint egy borju. Az egész há-zanépből csak azt a kutyát türte meg maga körül Kukházy ur. Okos, hűséges állat volt. Egy koszlott őzbőrön aludt benn a szobában. Ha Ludmilla vigyázott Kukházy urra, akkor egy bucsujárásnyi embertől sem félhetett. Hagyhattam rá nyitva a házat.

Legközelebb is, egy görbenyaku, nyámnyla beszédű orvos lakott. Ahhoz szaladtam át.

Otthon találtam. Éppen vacsorájánál zavartam meg. Rá-ijesztettem persze, amennyire tudtam a Kukházy ur sírgödörnek való állapotával, hogy frissebben mozdítsam meg magammal.

Jött is rögtön velem. Dehát, ahogy megértette a magyarázatomból, mi baja lehet Kukházy urnak, hát irt mindjárt egy receptet: csináltassam meg csak a patikában!

Igy én aztán lemaradtam hazamenet ettől a görbenyaku orvostól. Egyedül ment Kukházy urhoz előttem.

*

Na rendben van! Már jövök a patikából, valami porokkal és egy üveg garjorizálni való lötytel.

Hát mikor benyitok, szemem-szám eltátom. Kukházy ur fogad az ajtóban. Csak ugy, ahogy az ágyból kiugrott, ingben-gatyában, téli felsőjében, panyókára vetve.

— Mia? — kérдем ijedten. — Fel tetszett kelni? Talán a doktor ilyen hamar kikurálta? Vagy itt se volt még?

Elkezd erre az én gazdám röhögni kegyetlen! Ez ilyen természetű volt. Ha valamin elmulathatott, akkor félhalva is jobban lett rá.

— Azt hiszem, Marci fiam! — mondja végre: — Mehetsz más doktorért, de nem aki engem gyógyítson meg, hanem a doktoromat éppen. Ahól van ni! Erre süss rá!

Csakis! Most vetem szemem a diványra a szoba sarkában. Ott fekszik a görbenyaku doktor. Hanyatt. Fehér, mint a fal. Nincs az agánál, látom. Elájult ez! Hü, az Isten egerét!

De már Kukházy ur magyarázza is nekem. Azt mondja:

— Rosszul voltam tán, gondolom, hogy ezt a doktort küldted nekem ide. Dehát mikor jött, még nagyobb szerencséje, hogy felébredtem. Mert ahogy ez bekopogott, benyitott rám, hát ez az én Ludmillám, ahogy szokta, nem vakkantott, hanem odaugrott az ajtóhoz és csak játékból, barátkozásból kétlábra állt és rátette a két első mancsát a doktor vállára, ugy vic-sorgott neki a pofájába. Ez a szerencsétlen görbenyaku pedig ugy megijedt, hogy elvágódik, mint a darab fa hosszában, ha az ajtófél nem tartja és én oda nem ugrok hozzá az ágyból. Ugy hurcoltam ide, a diványra én magam. De azóta sem tudok lelket verni beléje.

*

Hát ez így volt csakugyan! Már-már hogy másik doktorért nem kellett szaladjak, hogy itt ezt nekünk rendbe hozza. Utóljára is Kukházy ur valami bűdös követ szagoltatott vele és én a szódavizes üveget fenékgig ráfröcskölttem és ráztam, cibáltam, arra csudott fel a görbenyaku doktor.

Tyü! A köszönet helyett, ne is mondjam! Olyan patáliát csapott, hogy ne tovább!

— Pisztollyal a zsebemben járjak én betegekhez? — kiabálta ránk. — A rendőrségnek fogom bejelenteni, hogy vadállatok tartanak itten, lakószobában. Értik-e? Aljas, nyomorult gazemberek!

Igy az! Dehogya is kérdezte meg Kukházy urat: mi baja? Csak az ajtót nézte, hogy minél hamarabb tánguljon.

Hát ebbe szóljanak! Hogy a beteg kurálja ki a doktorát, ez is megtörténhetik!

Nem akarok 33 éves lenni

Azt hiszem, voltam egy éves is.
kétéves, meg három, négy, ötéves.
Azt hiszem, játszottam, nevettem, sirtam
és rossz voltam, meg nagyon-nagyon édes...
Gál László voltam akkor is, — de furcsa,
hogy kismagamról semmit sem tudok.

Fekete haju és kékszemű anyám
de szép volt akkor, — most már öregebb,
de mégis szép, csak sok a ránc nagyon.
És, jaj, torz képemet látom e ráncban:
nem akartam, de én csináltam.

Az urra-irra Varga tanított,
bajuszos kényur, nádpálcás, erős.
És megtanultam — ur-ir, megtanultam,
pedig nem ur, jaj, nem ur, aki ír.

Osontam én is a titok előtt
meredt szemekkel, sápadt-vörösen.
Hej, jó lett volna sohse tudni meg
Hej, jó lett volna mesékben hinni.

De megcsókoltam Blankát, aki szőke volt
és nagyon furcsán kacarászott.

Futballoztam és cigarettáztam
és végigénekeltük mind a körutat:
hogy a vérből már éppen elég,
hogy éppen elég a nyomorékból,
hogy építeni akarunk és nevetni,
hogy nem bírjuk a béna-vakokat,
hogy...
aztán megint berekedtünk.

Igy: év az évre. Mulattam, ittam,
csak... nem jutottam sohse messzire,
csak... sohse tudtam meg, hogy miért.

Kérem: az iskolában a tanáraink
behívótól vacogtak, szegények.
Hát tanultunk, hát tanulhattunk tőlük
erőt, tudást, értelmet, életet?

Hát nem tanultunk! Munkát se, hitet se,
csak nőttünk-nőttünk hitetlen.
Csókoltunk, téptünk, kivántunk,
Esküdtünk is...

csak éppen sohasem szerettünk.

Aztán a tőzsde láza elkapott,
kis Astor, kicsi rockefellerek
és amikor a papír leesett,
megint megálltunk tanácstalanul.

Kérem, én nem tudom, mi a rossz.
Jaj, én nem tanultam, nem tanultam.
Én a háborus generáció vagyok:
apátlan.

Én kilencszázkettes vagyok.

Nem jajkiáltás, csak egy szomorú ének,
de nem tudom, hogy hol van Isten.
Becsület, hit, remény, jövő...
Kérem, bocsánat...

én nem tanultam.

Huszonnégy, huszonöt, huszonhat...
Jöttek és multak az évek...
Itt állok a harminc után:
semmit sem csináltam, pedig akartam,
pedig építettem vágypalotákat.

Nem volt erőm. Bocsánatot kérek.

Kezdjük előlről? Nem lehet.
Folytatni? Igy? Hát érdemes?
Meghalni? Tul gyáva vagyok:
hát, igen... élek.

Holnap harminchároméves leszek,
se házam nincs, se gyerekem.
És, jaj, a hitem ottmaradt
ahol apáink a hegyeken...
a Doberdókon.

Én, Gál László, megirtam mostan
— ez nem is irás, ez imádság —
céltalanul, hiába éltem,
pedig sokat, szépet akartam.

Roszkor születtem, — kár volt
és holnap harminchároméves leszek:
Esküszöm nem tehetek róla
és nem akartam, jaj, nem akarom, —
de mulnak az órák s a napok.

Holnap harminchároméves leszek,
de nagykoru nem leszek soha.
Játszani gombokkal, labdával
— Jaj, tiz évet elloptak tőlem! —
mért szólt az ágyu, jaj, mért szólt az ágyu?

Nem akarok harminchároméves lenni,
csak ami nem voltam: gyerek.

Gál László, Szubotica

Herceg János:

Szent örület

Ugy zugott, zsongott az osztály, mint a méhkas. Könyve fölé hajolva mindenki darálta a conjugatiókat. Még Braun is biflázott ökölbe hajtott nagy fejével, pedig ő sohsem szeretett tanulni. Ilyenkor óra előtt ő rendszerint még elcserélt néhány bélyeget vagy színes képeket mutogatott, amelyről félmeztelen nők mosolyogtak ránk. De latin óra előtt már az udvaron sem volt olyan hangos, verekedő legény. A latin óra az más volt, mint a többi. A latint a Zámi tanította, rendes nevén Kardos Antal, s az kegyetlen ember volt. Nemcsak, hogy bezugatta, de tetejébe még össze is verte a készületlen felelőt. Szopcsákot egyszer úgy szájon törölte, hogy félájultan kellett előcibálni a padból, azért, mert a szerencsétlen összetévesztette az ablativust a dativusszal. Szopcsák akkor megfogadta, hogy amint kijárja a negyedik osztályt, meglesi a Zámít és beveri a fejét. Neki akkor már nem tehet semmit, mert ő beiratkozik a földművesiskolába. Akkor valamennyien szívből kívántuk, hogy Szopcsáknak sikerüljön a bosszu. Bár Szopcsákot nem kellett félni a kudarcától. Igaz, hogy ő volt a legbutább fiú az osztályban, de ostobaságáért mással kárpótolta az Isten, oly erőt adott neki, mint a bivalynak.

Zámi úgy beszélt velünk, mint felnőtt férfiakkal. Magázott bennünket, s az óra közepén azt mondta:

— Na uraim, most áttérünk a nyelvtanra.

Kezdetben tetszett nekünk ez a hang, de amikor már egyikünk elviselt tőle néhány szörnyű pofont, már csak félni tudtunk tőle, s úgy beszéltünk róla, mint valami veszedelmes örültről. Néhányszor el is mókázott velünk Zámi. Ha jókedvében volt, úgy szólt hozzánk, mint a katonákhoz.

— Hátra arc! — kiáltott ilyenkor hirtelen, s aki nem fordult meg elég gyorsan, azt hátbavágta. Aztán kidüllesztett mellette szaladgált a padosorok között, megnézte mindenkinek a kezét, hogy tiszta-e, meghuzogatta kabátgombjainkat, s akinek hiányzott egy gombja, vagy csak gyengén volt rávarrva, arra ráparancsolt, hogy a következő órára jófelvarrott gombbal jelenjék meg, mert különben beírja az osztálykönyvbe. Megtette azt is, hogy kiszólitott a katedra elé, s percekig guggoltatott bennünket, míg tehetetlenül össze nem roskadtunk a padlón. S amikor aléltan, holtrakinzottan elvánszorogtunk a padba, ilyen beszédet tartott:

— Nem volt könnyű dolog, ugye? De férfias volt. Itt kell

már az iskolában megtanulni a dicsziplinát, mert ne felejtsek el uraim, hogy Önök valamikor katonák lesznek, szolgálni fogják a hazát, s oda nem kellene erőten puhányok, hanem szívós, edzett férfiak.

Koprics, aki mellettem ült, mindenféle szemtelenséget sugott maga elé Zámiról, Braun pedig grimaszokat vágott, megbujva az előtte ülő háta mögött, de Zámi ilyenkor semmit sem látott, szónokias hangon folytatta:

— Mert a háboru az nem iskola, uraim. Ott nem mehetünk haza a mamához, ott nem lehet azt mondani: tanár ur, kérem, nem készülhettem, mert a testvérem beteg volt, s ápolni kellett. Ott semmit sem lehet mondani, ott cselekedni kell, pontosan véghez vinni a parancsokat, mert a katonaságnál nem kukoricáznak. Ha már látjuk, hogy veszve vagyunk, még akkor is férfiasan kell szembenéznünk a halállal, s csak arra gondolni, hogy vérünket a hazánkért ontjuk.

A kis Geszner, aki az első padban ült ezeknél a szónoklatoknál ijedten huzta fejét csenevész válla közé, mintha fedezéket keresne az ellenség elől, s arca egészen elsápadt a félelemtől.

Zámi pedig délcegen állt a katedrán, mint a hősiesség eleven szobra, s szinte lázasan tovább beszélt:

— Mert mit csinál az a katona, akít körülfogott az ellenség, s gyűrűjéből élve nem menekülhet? No uraim, mit csinál? Hát nem adja meg magát. Minden erejét összeszedve harcol, s ha száz emberrel is kell megküzdenie, ha minden töltényét kilötte már, akkor ököllel védekezik vagy a fogával, de meg nem adja magát, inkább aprítsák fel ezer darabra, mint a barmot a vágóhídon.

Minden dikciója ezzel fejeződött be. S mi bár megborzadtunk Zámi szörnyü hangjától, vérbeborult fejétől, félelmetesen ragyogó szemétől, magunkban mégis mosolyogtunk, mert hiszen tudtuk, hogy Zámi csak egy év előtt tért haza a hadifogságból. Hiszen ő megadta magát, őt nem vágták ezer darabra, mint a barmot, mit henceg akkor, gondultuk magunkban. Emlékeztünk még arra, amikor Zámi először jött az osztályba. Kopott ruhákban járt, láttuk itt-ott a molyrágta lyukakat kabátján, amely oly régi szabásu háboru előtti volt, s lötyögött rajta, mintha a nagyapjáért huzta volna fel. Hatalmas alakja nevétséges volt ezekben a ruhákban. A legjobbban azonban mégis akkor mulattunk Zámin, amikor hadifogoly élményeiről mesélt. Irtózatásokat hazudott ilyenkor, de amit mondott, az érdekes volt és lekötő.

— Egyszer uraim éppen szolgálatos voltam a táborban, amikor látom, hogy jön a sztároszta. Azt mondja nekem, miért vannak nyitva az ablakok a barakokon. Mondom, ahhoz neki semmi köze. Erre éktelen káromkodásba kezdett, s azzal fenyegetődzött, hogy lecsukat. Én dühbe gurultam, s öklöm-

mel az arcába sujtottam, hogy abban a pillanatban véresen vágódott el a barak kövein. Utána kissé megijedtem és már megbántam hirtelenségemet, de a sztaroszta vérző orrával feltápszkodott a kövekről, s azt mondta nekem uraim:

— Jól tetted bátyuska, mert disznó voltam, gazember voltam, megérdemeltem a verést. — És kezét akart csókolni nekem, de én nem engedtem. Ilyen bolondok az oroszok mind. Csak keményen kell bánni velük, s akkor a legdühösebb ördög is angyallá változik.

Máskor meg orosz nőkről mesélt, akik semmit nem dolgoznak, csak szépitik magukat állandóan és hevernek, lustálkodnak a diványokon. S, ha nagyon jó kedve volt, még énekel is nekünk Zámi. — Barusnya, barusnya kak tebe zvaty, kak tvoja familija...

De mi kemények és kőszívűek voltunk. Nem tudtuk neki soha megbocsájtani, hogy annyiszor összevert, megkínzott bennünket. Még ilyenkor sem, amikor pedig nem is feleltetett csak mesélt és szórakoztatott.

Záminak kedves szőke felesége volt. Mi magunk között is Mamunak hívtuk az asszonyt, mert Zámi így szólította. Sokszor jártunk a lakásán, mert minden gorombább munkát velünk végeztetett. Rendesen óra végén felszólított öt-hat fiut, hogy délután jöjjenek el a lakására, mert új gyümölcsfákat ültet. Vagy füvet kellett szedni, szőlőt ojtani vagy más eféle házi dolgot végezni. Szívesen mentünk mindig, mert azt reméltük, hogy Zámi kegyébe férkőzhetünk, hogy nem szekundáztat többé, s nem ver meg. Persze másnap mindig csalódtunk.

Egyszer éppen én voltam Zámiéknál. Az asszony gyümölcsöt tett el télire, meggyet, körtét, meg birsalmát, s a rengeteg meggyet nekem kellett kifejteni, magjától elválasztani. Elég unalmas munka volt, de az asszony biztatott, hogy csak egyik közben amennyi belém fér. Van elég. Ezért elég jól éreztem magam. Zámi egy hintaszékben ült és olvasott. Mi ketten Mamuval a konyha előtt csücsültünk, csipkedtük a meggyet, a szakácsné meg főzte a lekvárt nagy vörösréz bográcsban. Gyönyörű napsütéses nyári délután volt, hátamon éreztem, hogy izzadok, de nagy melegemhez valószínűleg hozzájárult az is, hogy Mamu állandóan kérdezgetett valamit. Olyanokat, hogy mit csinál az anyám, férjhez megy-e a testvérem a Kovács mérnök urhoz, szeretek-e vasárnap templomba járni, meg, hogy milyen tantárgyból állok a legjobban. Én zavartan, pöröködva feleltem neki, s mégis olyan jó volt, hogy kérdezett, hogy beszélgetett velem, majdnem boldognak éreztem magam.

Egyszer csak odajön hozzánk Zámi, lecsücsül ő is a fazekek mellé, segít csipkedni. Én nem néztem rá, hanem, hogy odajött egészen behajoltam a fazékba, hadd lássa milyen szorgalmasan dolgozom. Mamu rémes hangjára rezzentem csak fel.

— Jézusom, hogy nézel te ki Toncsi? Meg vagy te örülve?
— És felállt összecsapta a kezét, majdnem sirt. — Szent Isten, te bolond vagy.

Erre én is rénáztem Zámira, s nevetnem kellett. Hangosan nevettem Zámin, amit sohsem mertem volna megtenni. Hát hogyne, hiszen az arca egy lekvár volt. Hajjától a nyakáig az egész képét bekente vörös meggylekvárral, csak éppen a szeme látszott ki belőle, de az is olyan furcsán csillogott, meg az oldal-szakállát hagyta ki, mert ugylátszik azt sajnálta bemázolni. Mamu kétségbeesetten kiáltozott mindenféle gorombaságot, Zámi pedig nevetett. Nyitott szájjal hahotázott, hogy egész teste rengett belé.

— Szégyeld magad te hülye alak! — Így dorgálta szüntelenül Mamu, mintha észre sem vette volna, hogy én is ott vagyok. Sokáig szidta, úgyhogy mér én sem mertem nevetni a rossz tréfán. S akkor hirtelen megváltozott Zámi, lekváros arcából félelmetesen, dühösen nézett Mamura, s nagyott kiáltott.

— Hallgass te hernyó, mert megeszlek! — S ment feléje és rágicsált, mintha csakugyan meg akarná enni.

— Menj a közelemből, te örült, te goromba állat — Így sipított Mamu, s hangján hallottam, hogy fojtogatják a könnyek, s a rémület.

Zámi erre megfordult, felkapta a befőttes üvegeket, gyorsan, mint a motolla, s egymás után csapkodta a földhöz őket. Meredten néztem, Mamu pedig magábaroskadva sirt. Csak akkor jutott eszünkbe a menekülés, amikor Zámi egy hatalmas késsel futott felénk a konyhából.

Már nem volt többé tanár, nem kinzott a latinnal bennünket, hanem a kisváros kórházának egyik elkerített osztályában rozsdás wasrács mögött élte napjait. Egyszer vagy nyolcan-tizen elmentünk meglátogatni. Nem kellett engedély hozzá, a kórházigondnok a földjét művelte, sohsem volt a hivatalában. Megálltunk cellája előtt, Zámi az egyik sarokban állt rövid alsónadrágban félmeztelenül és bámult ránk, mintha félne tőlünk. Braun egészen közelment a rácshoz, szemtelen hangon, mintha a barátjához szólna ezt mondta:

— Szervusz Toncsi, hogy vagy, akarsz egy cigarettát? — S mi mindannyian neveltünk ezen. Szopcsák szidta Zámi anyját és dísznóságokat mondott neki. Erre Zámi szégyellősen megfordult, úgy állt ott a sarokban, mint amikor bennünket kiállított, ha csintalanok voltunk. Még egy ideig neveltünk rajta aztán elindultunk hazafelé.

Fehér Laci azt mondta, hogy Zámi a fogságban örült meg, csak most tört ki rajta. Ő az apjától hallotta, aki orvos.

Borsodi Ferenc:

Lira

Fájó dolgokra emlékeztetek most, amelyek itt-ott megkongatták a lelketek falát, amikor az üres volt. Vájkálni fogok most bensőtökben és könnyörtelen leszek. Emlékeztetek a bánatokra, amelyekről nem regéltek soha? Most erőszakosan elviszlek benneteket. Gyertek hát velem a bánatok útjára szépséget keresni. Olyan leszek, mint a tudós, aki a kutatás szent elvakultságában öldöklő szereket kotyvaszt. Menjünk aranyat keresni a sárba.

Emlékeztetek. Téli este volt, csikorgott a hó a talpunk alatt. Már hosszú órák óta tapostátok a havat, a kezetek megémberegett a zsebetekben. Az egyedüllét kergetett tovább, uccáról-uccára. Nem akartatok hazamenni, mindig odahaza voltatok akkoriban. Ez a szabad délután már nem hagyott nyugodni. Ógyelegtetek az uccán, szótlánul, egyedül. Egy szán szaladt el mellettetek, csengettyü csilingelt a ló nyakán. A szánban widám társaság nevetgél. Emlékeztetek, benne volt a lány, akivel valamikor együtt töltöttétek el ezeket a szabad délutánokat. Akinek a szeme könnyü almotokban most is sokszor rátok mosolyog. A nevetése most is vígan trillázott. Foszlánya hozzátok jutott, ott inceselkedett veletek pillanatokig. A csilingelő szán tovább szaladt. Ti ott álltatok az uccán fázva, egyedül, komoran. Emlékeztetek.

Ültetek farsangi éjszakán, halkan áradó muzsikaszó mellett, könnyü bánattal a lelketek felszínén. Olyan volt ez az egész kicsi, rózsaszínü bánat, mint könnyü selyemkendő. Simogatva borult a lelketekre, csak kissé, itt-ott megcsiklandozott. Ilyen volt ez a könnyü bánat, hamarabb csalt fátyolos mosolyt az ajkatokra, mint könnyködőt a szemetek távarára. Hallgattátok a zenét, áldott gondolattalanságban, csöppnyi boldog fájdalommal. Akkor szólt valaki mellettetek, valaki odasugott a leánynak valami mosolyos szépséget. Egyikét azoknak a mindennapi, meleg mondanivalóknak, amelyeket oly jól esik elmondani. És az ajkatok körül elmúlt az az odatévedt, áldott mosolygás és a hallgatóstok fekete köntösben a lelketek elé lépett, némán, figyelmeztetőn: itt vagyok. És a lelketek elszorult, amikor ez a látomása megjelent. Emlékeztetek.

Alkonyat felé, vasárnap délután felsötét volt már otthon a szobátok. Nem gyújtottatok lámpát, ültetek a kandalló mellett, amely körülsimogatott barátságosan meleg, óriási tenyerével és játékos, vörös képeket dobált a falra. Ernyedten ültetek, eleresztettétek karotokat, lábatokat, amelyek lomhák voltak és

nehezek. Szabadjára engedtétek gondolataitokat, de az frissebb ilyenkor, mint komor munkának feszítetten. Szabadon száll, mint a fecske, amelyet a bezárt repülőgépből kibocsájtottak a föld fölött. Visszafelé szállt a gondolatotok és ott röpdösött átél pillanatok felett, amelyekben boldogok voltatok. Oly jó volt elmult boldogságot mégegyszer látni, messzijáró emberekkel megegyszer találkozni, mosolyogva talán intettek is nekik. És amint a pajzánkedvű gondolat ott röpdösött az áldott emlékezetű mult fölött, fekete gomoly jelent meg a gondolatotok láthatárán. Lépésteket látja meg képzeletetek, amelyet nem kellett volna megtenni. Valakivel találkozott az elmúlt világban, aki látott benneteket törötten és nevetett rajtatok. Magatokat láttatok a multban egy pillanatban, amikor az arcotok piros volt a szégyentől. És a röpdöső gondolat szárnya ellankadt és bágyadt léptekkel visszakullogott a jelenbe. Akkor fölláttatok és otthagytatok a simogató kandallót. Emléketek és elvittétek a lelketeket az egyedüllétből, mert az, ki tudja, meddig részketett volna még magában.

Emlékezzetek: halk bánatokat hordoztatok a lelketekben, néha már csak sejtve, mi is okozhatta őket. Emlékezzetek: pillanatok vetettek árnyat a lelketek ujjongó hangulatára, amint elsuhanának felette. Órák fájtak és percek fájtak. Mentetek reményekkel teli új világok felé és amikor visszatekintettetek a szaladó kocsiból az elhagyottak felé, akkor belekőnyeztet a szemetek. És álltatok sötét és barátságtalan állomáson éjszaka és vártatok valakit a vonattal, akit szerettetek volna megölelni, mert vágyódtatok utána. És megjött a vonat az éjszakából és hiába lestétek a leszállókat, nem volt közöttük, akit vártatok. Már kiürült az állomás, csak néhány vasutas lézengett még ott. Ti álltatok még tovább, mert a remény sokszor csökönyös és ragaszkodik a fészkekhez, amelyben megbujt. Az a néhány árnyalak az elhagyott éjszakai állomáson közömbösen járkált mellettetek, ügyet sem vetve a könnyre, amelyik odakiváncozott a szemetek sarkába, emlékezzetek. Emlékezzetek, mert minden ujjongás tovább szalad és valami nyomás marad utána, mert sok-sok kacagás sebet üt valahol. Emlékezzetek ezekre a csöndes, szép szomorúságokra. Az életetek sivár egyhanguságában ezek a mély színek lesznek a legmaradandóbb képek, ezek a csöndes szomorúságok örök jelei annak, hogy volt szívetek, amelyben támadhattak. Mert a nevetés ott keletkezik valahol az értelem hideg, érzéstelen világában; a bánat a szívben születik. A szépség fogalmában pedig mindig ott van a szív, az érzés, anélkül az csak hideg anyag, vagy szó. Az életetek piciny szépségeit pedig őriztétek, mert nagy szépségeket kevesen kapnak az élettől, szeressétek, dédelgessétek, emlékezzetek a bánatokra. Emlékezzetek!

Ambrus Balázs :

Fillér

Fillér: erre a névre egy apró teremtmény hallgatott, aki tizenkét évvel ezelőtt került hozzám. Egy ismerősöm adta, ajándékba, mert valami szívességből eredőleg hálás akart lenni. Eleinte el se akartam fogadni, nem tudtam, hogy mit kezdjek vele. De ajándékot nem szokás visszautasítani s így kénytelen-kelletlen elvállaltam. Akkor még neve sem volt. Eredetileg Vilmosnak akartam hívni, egy rokonom tiszteletére, akire nagyon haragudtam. De a család lázongott ez ellen, s kénytelen voltam más nevet keresni. Így lett belőle Fillér, ami teljesen megfelelt körülményeinek: nagyságának és jelentőségének egyaránt. Fillér nehezen barátkozott meg velünk. Három napig felénk se nézett, sirt, nyöszörgött, kinézett az ablakon: szemmeláthatólag régi gazdáját s otthagytott testvéreit sajnálta. Magam is megilletődve néztem, hogy Fillér mennyire bánkódik, mint ahogy a cselédek mondták: „tulságosan szívére vette a dolgot.“ Ugylátszik, konzervatív kis egyéniség volt, a nagy polgári jogok egyik alapvető tételét: a szabad költözködés jogát nyilván sohase vette volna igénybe, ha rajta áll. Lassanként megszoktuk Fillért a maga nyöszörgő kis bánatával, a házban folyt tovább az élet, az idők medrében lassan hömpölyögtek a napok hullámai. Egyszer ebéd közben arra lettem figyelmes, hogy valami belekapaszkodik a kabátom szélébe s erőszakosan ráncigálja a zsebemet. Először ügyet se vettem rá, de később észre kellett vennem, mert egyre erősebben ismétlődött. Micsoda dolog ez? — gondoltam magamban. Fillér volt, aki két lábra állva figyelmeztetett jogaira. A levesnél aránylag csöndes volt, de mikor a hust behozták s a pecsenyeillat csiklandozni kezdte inyét, kétlábra állt s nyomatékos mozdulatokkal emlékeztetett a gazda kötelességeire. Odafordultam: két okos kis fekete szeme bizalommal vegyes türelmetlenséggel nézett reám. Éhes — gondoltam magamban — s vállalva a kockázatot a házi békével szemben — nagy rendetlenségre szántam magam. Az asztal alá csempésztem egy kis hust, amelyet Fillér mohó gyorsasággal fogyasztott el. Ettől kezdve minden rendben volt. Fillér huzogálta a zsebemet — mint oly sokan mások — s én eleget tettem a Fillér kívánságainak.

Fillér nem mutatkozott hálátlannak. Szeretett engem s különböző bizalmas feladatokkal tisztelt meg. Közölni valóit az egész házban egyedül nekem adta tudtomra. Ha jókedve volt, vagy a szőnyegen hempergett: gyorsan a hátára feküdt, fel-emelte a két első lábát s jónéven vette, ha hónalját simogat-

tam. Ilyenkor gyorsan pislogott, mint az öregurak masszírozás közben. Kötelességeiről nem feledkezett meg. Idegeneket szigorúan megugatott, hangos lármával jelezve, hogy valami nincs rendben a ház körül. Nyári éjszakákon, mikor a meleg türehtelen volt, nyitva hagytuk az ablakokat, hogy egy kis hűvös levegőt kapjunk. Fillér néha belopózott közénk s az ágy alatt bujt el, mert tudta, hogy különben kizavarjuk. A kötelességérzet azonban az ágy alatt is ébren maradt. Ha késő éjjeli járókelő kocogott az uccán, Fillér kiszaladt az erkélyre, vagy megállt az ablakdeszka alatt s irgalmatlanul ugatni kezdett. Nem lehet mondani, hogy ettől a nagy buzgóságtól nagyon meg lettünk volna hatva. De Fillérrrel nem lehetett beszélni: kötelesség az kötelesség, s ha éjszaka az ablak alatt sokan jártak: Fillér háromszor-négyszer is fellármázta a házat. Ez főleg szombatról vasárnapra virradóra történt, mikor az emberek szórakozás után tömegesen mentek el a ház előtt.

Igy élt velünk Fillér békében és egyetértésben.

Haragot senkivel szemben sem táplált, csak a seprővel, mellyel a szobalány néha megverte. Ezt a haragot örökre megőrizte. Előfordult, hogy a seprő, mely nyáron a konyhaajtón egy szegen lógott, néha a szélben mozogni kezdett. Fillér ilyenkor rettenetes haragra lobbant: előbb tisztos távolba húzódott s onnan ugatta roppant vehemenciával a bánat és fájdalom szimbólumát, mindaddig, míg a szél alább nem hagyott. Egyébként senkit sem bántott, még a macskát sem. Nézeteltérés alig fordult elő köztük, legfeljebb az ebéd alatt, mikor egy-egy jobbnak ígérkező falat a macskához került. Ilyenkor mérgesen nekítámadt a konkurensnek s elvette tőle a zsákmányt. De ebéd után már újra jóbarátok voltak s együtt játszottak vagy verekedtek. Mihelyt az érdekellentét megszűnt, rögtön kibékültek. Milyen szép volna, ha az emberek is így cselekednének, de ez, sajnos, alig fordul elő. Az emberek akkor is gyűlölik egymást, ha erre semmi komoly okuk sincs, a kutya ebben a tekintetben „emberségesebb.“

Fillér nagyon szerette a napot. Kora márciusi délelőttökön, mikor künn csipős szél kegyetlenkedett s a napnak inkább színe volt, mint ereje: kikereste az ablak mellett a legnaposabb színfoltot: odafeküdt és süttette magát a nappal. Ha Finsen nem jött volna rá már régebben, hogy a fénynek gyógyító hatása van, ha Rollier nem gyógyította volna meg már régebben a nappal a tuberkulózist, a Fillér utmutatása nyomán rá kellett volna jönnöm.

Néha a szerelem okozott nagyobb zürzavart. Ilyenkor nyugtalan volt, nem evett, az asztalnál meg se jelent. Egész nap az udvaron szaladgált és jajgatott vagy bögött. Hangja egészen megváltozott, mélyebb lett és erősebb. Végül is kinyitottuk a kaput és utjára engedték. Bár az uccák között aligha ismerte ki magát, két nap mulva csatatosan, piszkosan s lehajtott fejjel újból jelentkezett. Hajnalban érkezett, megállt a kapu előtt és ugatott. Addig ugatott, míg a szobalány felébredt,

megismerte a hangját és beengedte. Utána megnyugodott s végezte napi teendőit: ugatta a madarakat, legyeket, a seprőt és a járó-kelőket.

Az öregség rajta is mutatkozni kezdett. Bőrén vörös, másnyszerű szemölcsök nőttek, amelyek elbujva húzódtak meg a selymes fehér szőr bolyhos bokrai alatt. De fürdetésnél látni lehetett, hogy ez nem tréfa, mert a szemölcsök egyre nagyobb számban jelentkeztek. Filler nem sokat törődött velük, jól evett, ivott, csak kevesebbet ugrált. Egy idő múlva köhögni kezdett. A köhögés makacs volt. Nem szünt meg, állandóan kinozta úgy, hogy a hangja öregesen berekedt. Kiült Filler a napra, kinyújtotta nyelvét s kurálta magát. Ilyenkor olyan volt, mint az öreg B-listás tisztviselők vagy a nyugdíjas alkalmazottak, akik a parkban ülnek, gyógyíttatják magukat a nappal s úgy tesznek, mintha a gyerekek játékát nézegetnék. Öreges, rekedt köhögése miatt abba hagyta az ugatást. Bárki jött, többet nem ugatta meg. Ránézett és hallgatott. Később már egyáltalán nem érdekelte a dolog. Próbáltunk Codeint adni neki, nem ért semmit. Egyetlen öröme az evés volt. Nem érdekelte már a szerelem, a járókelők jövése-menése. Lefeküdt valahol egy barátságos sarokba s csak az ebédhez vánszorgott elő. Ha a macska jobb falatra tett szert, nem bánta. Nem veszekedett, nem csinált több patáliát. Ebéd után visszafeküdt a sarokba s ha meglátogattuk, barátságosan csóválta a farkát vagy néha felénk fordította a fejét s hosszasan ránk nézett. Felugrani már nem szeretett, a kézfogást mellőzte, hiába kértük, nem akarta felemelni az első lábát. Éjszakánként behallatszott hozzánk rekedtes köhögése, ilyenkor felijedtünk s a feleségem azt mondta: borzasztó, hogy nem tudsz segíteni ezen a szegény Filleren.

A vég gyorsan közeledett. A szakácsné, aki szerette őt simogatni, azt jelentette, hogy a Filler hátsó lábai megdagadtak, mint az öreg szívbjajos embereké. Innen tudtuk, hogy napjai meg vannak számlálva. Most már az ebéd sem érdekelte, csöndes lett és visszavonult egészen. Behúzódott a neki oly kedves sarokba és egész nap magában feküdt. Estére bejött hozzá a macska aludni s Filler megosztotta vele fekhelyét. Egy reggel halva találták. A szobalány benyitott hozzánk: a macska keresztbe nyulva feküdt rajta s alatta Filler holtan. Hiába szólította: a macska leugrott róla, Filler meg se mozdult. Utolsó éjszakáján is átengedte hátát a macskának, mint ahogy az ilyen jóbarátokhoz illik.

Matyi bácsi, a mindenes, hóna alá vette s eltemette örök pihenőre. Hol van a sirja? Nem tudom. Valahol a mindenségben, csirázó magvak és fakadó rügyek között a nagyvilág jö-zengő atómjai között.

Farkas Geiza:

Angolország új története

George Macaulay Trevelyan: History of England — Longmans, Green & Co. — XX — 723 1.37 térkép.

A festészetnek legmagasabbra fejlődött ága az arcképfestészet, ez nyújt a természet reprodukción fölül legtöbb lélek — tehát, természetfölötti kifejezést. Szépség, értelem, akarat, lemondó jóság és heves vágy, szenvedés — vagy diadalteljes emberi sors elevenedik meg akár évszázadok múlva is egy-egy valóban művészi arckép ecsetvonásaiban. Ki tudott hamarosan távozni egy Mona Lisa, egy Lady Hamilton, egy II. Gyula pápa, egy „Blue Boy“ arcképe elől? Mégis legszibbemarkolóbbak, mert legtöbb belső igazságot közölnek azok az igénytelenebb képek, melyek „A művész anyja, apja“ címét viselik. Mert ezeken azután a lehető legkevesebb a külső cicoma vagy eltitkolás; a művészek lélektanához tartozik, hogy ha női szépség — vagy férfi nagyság eszményképeik megfestésénél már öntudatlanul is kiemelik, ami ezen képekről saját bensőjük előtt különösen kiemelkedett és elnyomják, eltüntetik, ami ezzel a képpel nem tökéletesen egyezik — szüleinek, kivált anyjának ábrázolásánál egy művész nem szokott egyetlen ráncot vagy zsirpárnat elsimitani és azért így is érvényre juttatja, ami az alakon még mindig szép és pedig bensőleg szép: az egyszerűségében is magasztos egyéniséget, mely talán nem mindenben, de a művészen mindenestre a legnagyobb, legérdemteljesebb jóság szent képzetét tudta támasztani. Az én szülém is ember, mint más — de még sincsen a világon több olyan lény.

Ilyen szülő — vagy inkább mégis haza-arckép G. M. Trevelyanak, a nagy Macaulay igazi utódának angol történelme. Nem vagyunk félistenek, országunk nem olimpus, hangzik felénk a munka majd 800 lapjáról, vegyes származású nép vagyunk, a maguk idején nem értékelhető helyzeteknek, akaratunktól függetlenül bekövetkezett eseményeknek, olykor pusztá véletleneknek köszönhattük, hogy sok súlyos viszontagság, még háttérbe szorulás után is életőrekvésünk eredményeket ért el, nagyobbakat, az egész emberiség számára értékesebbeket bármely más nemzeténél. Így nem fest, de nem is beszél egy csak tárgyilagos életrajzíró, de nem is egy szerelmes vagy bámulatba szédült rajongó, hanem egy, igaz nagyra nőtt gyermek, aki szeretett és tisztelt szülőjének egyéniségében, kiválóságai-
ban és gyengéiben együtt megtalálta saját létrejövetelének életre ébredésének, kifejlődésének, még jövő reménységeinek is nyitját.

Való igaz, hogy az angol nemzet, ha sokat, mondhatni minden másnál többet ért el — ezt nagyrészt saját kiváló tulajdonságainak és az életfejlődés különféle szakaiiban tanusított erkölcsileg helyes és gyakorlatilag célszerű magatartásának köszönhette. Nagyrészt, de nem kizárólag; diadalutjára ez a nemzet is csak a gondviselészerű véletlenek kegyelméből indulhatott el — amit Trevelyan tétovázás nélkül megállapít. Az, hogy az angol sziget keleti partján, ahol nagy folyója, a Themse az Északi tengerbe fut, évszázadokon át mindenféle betörésnek, hódításnak nyitva állott — ez a magában véve éppen nem megnyugtató helyzet idővel a fajok szerencsésnek bizonyult kedvezésére, a harci ellenállás és egyben a polgári alkalmazkodás készségének kifejlődésére vezetett, a normann idegenuralom és ennek harcai végre nemzetté kalapálták a népet. A nagy forgalom utjainak változása hozta viszont magával, hogy ez az addig ismert világ északnyugati szélére dobott sziget az események középpontjába került. Ekkorra a tenger az idegen hódítók és rablók betörési útjából az országvédelem legnevezetesebb tényezőjévé lett, melynek pajzsa mögött a gazdasági és politikai élet, ha egyelőre még középkoriasan, de mégis nagyobb nyugalomban, biztonságban, állandóságban fejlődhetett, mint az európai szárazföld országaiban, ahol az idegen betörések sokkal alaposabban taroltak le időnként minden vagyonságot, műveltséget. A tenger azután védőközegből a világhatalom megszerzésének útjává lett, mikor a sziget népe egy erős testű, bátor lelkű, megfelelően meg is becsült hajós-emberfajt termelt ki magából. A kifelé teljesebb biztonság lehetővé tette a nagyobb jószágtermelést, nevezetesen a gyapjút, majd a kész ruházóvet kivitelét, a később közmondásossá lett angol vagyonság első alapkövét. És az emberi lehetőség legnagyobb mértékében megszilárdította a társadalom minden rétegében a ragaszkodást ahhoz, ami az élet angol formáját jelentette, nevezetesen a „közös“ (tehát nem szűkebb tartományterületi vagy városi) joghoz, majd az alkotmányos szabadsághoz és ennek — igaz, hogy elég csetlés-botlással — a tiszta parlamentarizmus irányában kialakult képéhez.

Egyik legfőbb szerencséje volt az angol nemzetnek, ahogy történetét Trevelyan elmondja, hogy a legváltóságosabb, legsúlyosabb veszedelmekkel fenyegető, viszont a legfényesebb diadalokkal kecsegtető időkben rendszerint megtalálta azokat az embereket, akik a felmerült kérdéseken, akár a hajó-oldalt csapkodó tengerhullámokon uralkodni tudtak. Még egy aránylag pangónak nevezhető időszakban is, aminő a XVIII. század legnagyobb része volt — az egyének nagyok tudtak lenni. „A történelem összetalálkozásokból vagy ezek elmaradásából áll“. Mert az utóbbira is elég példa akadt. Nagy uralkodók egész sorát váltották fel gyengébbek, jellemtelenebbek; a hatalom birtokosai akár csak másutt, visszaéltek helyzetükkel; a külföld szemében olyan ifényes közéletet a megvesztegethetőség példái rutították. A különféle vallási és egyházi irányzatoknak meg

voltak a hős hitvallói és vértanúi — de ezek közül egy sem került ki például ama nemesség soraiból, mely a reformáció bevezetésekor a katolikus egyházi javak elkobzásán gazdagodott. A szerencse istenasszonya sem szolgálta állandóan Britániát; sok csapást, vereséget, még megalázást is kellett elszenvednie, mint nálánál sokkal hatalmasabbak közt egyensúlyozgató tornásznak kellett helyét megállnia, amíg mégis a legfényesebb állás felé indulhatott. Trevelyan az a festő, aki híven visszaadja anyjának vonásaiban a jóságot, de a szenvedély szántásait is.

Igy ezt a könyvet olvasva sokban kell még az angol nemzet legőszintébb bámulójának is romantikus elgondolásait módosítani. Már a százéves háború, mely Jeanne d'Arc fellépésével a francia nacionalizmus megszilárdulására vezetett — egyáltalában nem volt csupán a francia-normann származású angol királyok egyéni és családi nagyravágyásának következménye, hanem jóformán az egész akkor számottevő angol nemzet szívügye. Stuart Mária lefejezése sem volt a hiúságában és gőgjében sértett Erzsébet királynő egyéni bünténye, hanem éppen ezen nagy uralkodónő ellenzésével szemben a hűvösen számító politikai körök követelménye, akik a szerencsétlen skót katolikus uralkodónőben a spanyol leigázó törekvések még veszedelmessé válható eszközét rettegtek. A Montesquieu és a francia forradalom több más előkészítője által az angol állami bölcsesség legmagasabb eredményeként dicsért hatalmak — törvényhozó, végrehajtó, bírói — megosztásának elve egyáltalában nem volt angol. A Bolivar vezetésével a spanyol korona ellen fellázadt délamerikai gyarmatosok támogatása nem a világszabadság megvalósítását, hanem egy már többször levett, de gyarmatai birtokában esetleg újra veszedelmessé válható versenytárs eltüntetését szolgálta.

Az angol nemzetközi politikának, amióta a százéves háború vége után a franciával egyesítésről le kellett mondania, mindig főirányelve volt: nem engedni az európai szárazföldön olyan hatalmat keletkezni és megerősödni, mely a földrész, a tenger vagy akár csak a Rajna-torkolat fölötti uralmat magához ragadhatná. Ezért és nem pusztán protestáns vagy szabadságszerető indokból támogatták az angol fegyverek és pénzek Németalföld önállósági küzdelmeit — kivéve akkor, mikor maga a németalföldi hajóhad kezdett London előtt túlságosan erősnek feltűnni. Angolország összesen négy nagy európai-szárazföldi hatalom növekedését nyírta vissza: a spanyol Habsburgokét, XIV. Lajos, majd Napoleon Franciaországáét, végül a legutóbbi világháborúban II. Vilmos Németországáét. Ez utóbbi ellenfél különösen félelmesnek tűnhetett fel nem is annyira anyagi, mint erkölcsi erőforrásai, népének öntudatossága, szívóssága miatt. Aki nem tudta, Trevelyan könyvéből megtanulhatja, hogy már a délafrikai terjeszkedés és bur háború indító oka ama területek német kézre kerülésének félelme volt. Csak büszkévé tehet minden németet egy olyan kijelentés, mint „ha egy-

szer megengedték volna a németeknek, hogy úgy végiggázolják Európát, mint ahogy ezt Napoleon megtette volt, sohasem tudtuk volna őket onnan külebbezni.“

Rendkívül érdekesek, sőt hosszú időre aktuálisok a jeles történetíró megállapításai a háború és béke kérdéseiben. Legkevésbé sem esik ama csakpacifisták elvakultságába, akik azt hiszik, hogy a háború veszedelmét és az erre felkészülés szükségességét egyszerűen kitagadhatják a világból. Már a kelta Britanniára is az zudította a szász és egyéb betöréseket, hogy lakói a római legiók oltalma alatt elszoktak a saját védelemről. Később a dán uralkodók állama esett áldozatul Hódító Vilmos betörésének, melyet az addig szokásosnál teljesebb fegyverzetű lovagok hajtottak végre. Még később Skócia és Wales „meghódított“ lakosainak juttatott különös súlyt régi harcias szokásaik és kapcsolataik megőrzése. A tüzfegyver sokáig másodrendű szerepet játszott még a nyílások mellett is. Talán mégis legsorsdöntőbb újítás volt, mikor az angol hajóhad állott szembe az akkor még sokkal számosabb spanyollal, ám amíg a spanyolok hajósaikat leginkább csak szállító munkásokként alkalmazták és a harc egészen a fedélzeten felállott muskétás és lándzsás katonákra hárult — addig az angol „mariner“ már szintén harcolt, mert az ő működésétől függött a sűrű sorokba szerelt hajóágyuk kellő beállítása, tüzüknek gyilkos hatályúvá tétele. Persze azért az angol hadviselésnek is három főfeltétele maradt: a „pénz, pénz, pénz.“ I. Károly idején a „gavaillerok“ azért vesztették el a háborút a „kerekefejű“ forradalmárok ellen, mert utóbbiak a londoni City pénzhatalmainak támogatását élvezték; nem is félszázaddal később pedig az akkor rosszul fizetett angol tengerészek némelyike szolgált kormányosként a Themsén betörő holland hadihajókon. A francia forradalmi seregeket viszont leginkább a vele Európában egyedül egyenrangú angol nemzeti szellem állította meg, igaz, hogy egy otthoni mérgesen reakciós irányzat felülkerekedése és minden társadalmi osztály közül egyedül a nincstelen dolgozók súlyos nélkülözései árán (a legújabb világháborúban már nem egészen így volt). Még a lefolyásokban különféle megbírálás alá esett hadjáratoknak is meg volt az azonnal láthatóan messze túlmenő eredményük: így a krími háború embervesztései, melyek jobb egészségügyi szervezet és sebesültápolás mellett elkerülhetők lettek volna, nyitották fel a mérvadók szejmeit a katonai egészségügy fontosságára. Az annyira elhuzódott és oly veszteséges délafrikai háború jól felhasznált tapasztalatai nélkül pedig az angol haderő nem állta volna meg helyét a világháborúban.

Ami pedig a békét, illetőleg békéket illeti, Trevelyan több belső és külső viszály példáját sorolja fel, melyeknek befejezése azért volt kielégítő és vezetett igazán megbékülésre, mert a győzők nem feszítették a legvégsőig a lehetőségek hurjait, hanem „élni hagyták“ az egyelőre legyőzötteket. Így volt ez a polgárháborúban, mely után whig és tory urak egyaránt to-

vább élvezték vagyonukat, még a maguk vidéki körében befolyásukat is, a dolgozó népek pedig, ha véleményüldözésektől nem is volt mentes, még mindig jobb sora maradt, mint a kontinensen lakó sorstársainak. És Napoleon háború után, mikor a bécsi kongresszus olyan kimélettel kezelte a legyőzött Franciaországot és szövetségeseit, még minden kényszerlehetőség nélkül a háboruban elvett gyarmataik jó részét is visszaadta. Ahol nem ilyen eljárást követtek egy harc végén, így az irekkel szemben — ez még évszázadok múltán is keservesen megboszszulta magát. Nevezetesen az 1878-iki berlini kongresszus eljárásának bírálata, amiért bár ha helyesen nem szolgáltatta ki a bolgárok kénye-kedvére Macedónia népét, ehelyett tovább is török kormány alatt hagyta azt, amit csak kellő biztosítékok mellett lett volna szabad megtennie.

Sok szó esett egykor az angol és a magyar jogfejlődés hasonlóságáról, még olykor majdnem pontos egyidejűségéről is. Azután ugyan emelkedtek olyan hangok is, melyek ezt a párhuzamosságot elemezték, leszállították, majdhogynem tagadták. Trevelyan könyvének olvasásánál inkább az első felfogáshoz jutunk közelebb, bár emellett hajlandók leszünk megengedni, hogy a vázolt kialakulás nem volt pusztán csak angol és magyar, sőt nem egy elemében további másait találta éppen némely, a magyarral szomszédos szláv államokban. Az 1215-iki angol Magna Charta és az 1222-iki magyar aranybulla párhuzama a legszembeszökőbb: mindkettő felhatalmazta az ország nemeseit, hogy a törvényeket megszegő fejedelem rendelkezésének ellene álljanak. Az angol jog büszkesége, az egész ország számára egységesen alkotott vagy inkább idején kialakult „közös jog” — common law is teljes egyenértékét találja a magyar — egyes kapcsolt vagy levált rész — kivételektől eltekintve, minvégig nem tartományonkénti, hanem országos törvényalkotásban. Bár Magyarországon az összes nemesek törvényhozó gyűléseken részvétele még a XVI. század elején is gyakorlatban volt, amikor Angolországban ilyesmiről régen nem volt szó — mégis mindkét országban intézménnyé lett a főuraknak és az egyes területek nemességi küldötteinek külön, csakhamar két házban tanácskozása a hozandó törvényekről, jogmagyarázatról, adómegajánlásról. A városi polgárság kiküldöttei mindkét helyütt bekapcsolódtak az alsó tábla munkáiba — még csak nem is annyira különböző mértékben, mint első pillantásra látszanék, miután a tulsúly Angliában is mindvégig a földbirtokos elemnél volt, úgyhogy a politikai szereplésre törekvő gazdag és művelt angol polgárok a törvényhozásba beválasztásuk érdekében elsősorban földbirtokokat szereztek. A vidéki közigazgatás Angolországban éppenugy a birtokos középosztály kezében volt, mint Magyarországon; per sze a megyegyűlések intézménye rendes jogi szabályozását az első országban nagyon sokkal később kapta. De a régi angol vidéki földesur az ujkor eleje óta éppencylan jogtudó és latinul értő volt, mint magyar osztályosorsosa. A ifényoldalakon ki-

vül az árnyoldalak is sok tekintetben voltak közösek. Így a választókerületek aránytalan megoszlása, ezzel egyes családi érdekcsoportok érdemen fölüli befolyása és ebből folyóan meszszenen választási és politikai korrupció. Mely ugyan nem akadályozta, hogy a „népképviselő” intézménye, úgy ahogyan volt is, óriási mértékben hozzájáruljon a politikai érzés, jogbiztonság, közszabadság és a nemzeti intézményekhez ragaszkodás kifejlesztéséhez. Még a nagybirtoknak éppen az új, sőt a legújabb korban módfelett megnövekedett gazdaságtechnikailag olykor jó, szociálpolitikailag utóbb annál rosszabb kihatásu tulsulya is mindkét országban, bárha részletekben különböző módozatokkal megállapítható volt. És végül — ha az utolsó boszorkányégetés Angolországban talán egy évszázaddal is régebben történt, mint Magyarországon — viszont az eretneküldözés egyidőben folyt; a híres magyar „luterani comburantur” határozathoz hasonlólt még az angol reformáció megindítója, VIII. Henrik is végrehajtott másszinü „eretnekeken.” A vallási türelmesség, majd egyenjoguság elve mégis Magyarországon jutott előbb teljes érvényre, holott a felekezeti állásfoglalásnak mindkét országban megvolt a maga igen komoly bel- és külpolitikai háttere és kihatása is.

Az angol-magyar jog- és közéletfejlődés hasonlósága persze nem szabad, hogy teljes azonosságát láttasson velünk a két ország jellegében. Magyarország nem Angolország, még képen sem — ehhez tulságosan eltért a kettőnek életsorsa; hiszen a brit birodalom messzemenően biztos és zavartalan erősödésének, növekedésének idején szenvedte el Magyarország a legrettenetesebb külső betöréseket, évszázadok gazdasági és művelődési munkájának legázolásait. Még a fejedelmi hatalom is Angliában volt többször és tovább az országjólét főelőmozdítója és támasza, ritkábban a nemzeti önrendelkezés és fejlődés akadályozója, mint Magyarországon.

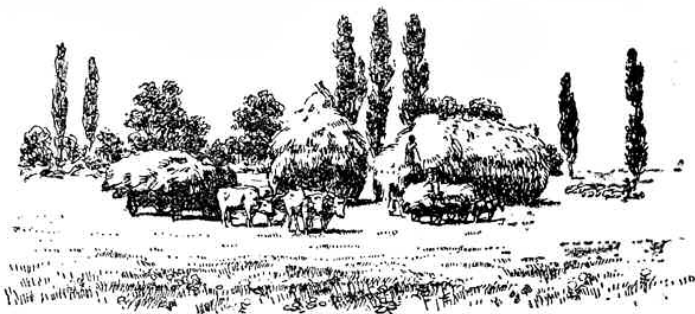
Ám ez mind nem jelentheti azt, mintha a magyar államot alkotó nép lényegében rosszabb, silányabb lett volna az angolnál, melynek éppen csak egyes külső vonásait viselte. „A történelem összetalálkozásokból vagy ezek elmaradásából alakul” nemcsak az országok, népek, de már az egyesek életében is. Azt mondják: Shakespeare, Goethe, Beethoven, Napoleon csak egy élt az emberiségben. Ez így igaz, de már nem lenne, ha úgy mondanánk: az emberiség csak egy-egy ilyen egyéniséget hozott létre. Ha ez állna, az egyes Shakespeare, Goethe, stb. el is veszett volna életsorsa esetlegességeiben; de miután okvetlenül több, sőt sok is kelt életre mindegyik értékből, a sok ezer jelentéktelenségbe veszett vagy egyenesen elzüllött közül egy mégis csak megtalálta azt a talajt és időjárást, melyben Shakespeare, Goethe stb. lehetett belőle. Az igazsághoz sem az elbizakodottság, sem a tulszerénység nem vezet el...

Az új — Trevelyan — Maculay olvasásánál szükségképpen felmerül az öreg Maculayval való összehasonlítás. A kettő közt valóban sok az érintkezési pont. Mindegyik a tényállások leg-

kimerítőbb tisztázására és belőlük a leglogikusabb következtetések levezetésére törekszik — abban az őszinte meggyőződésben, hogy ez csakis eredeti — angol hazafi, protestáns, felvilágosodott — álláspontjuk igazolására szolgálhat. Mindketten jól látják az általános tömegmozgalmak és jelenségek mellett az egyes, cselekvés vagy érdeklődés-gyupontba került emberek egyéni sajátosságainak, az eljárásaik által a környező emberiségben kiváltott erkölcsi helyeslések és rosszalások nagy, olykor beláthatatlan időre sorsdöntő hatását. Mindkettő meglátja, hogy a nemzeti és emberiségi történelem látszólag egységes folyamata időnként egyes drámai időszakokba sűrűsödik, melyek hatása alól azután évtizedek, évszázadok nemzedékei sem vonhatják ki magukat. Bár mindkét nagy történetíró szépirói mértékkel is mestere a tollnak — a régebbiben ez a vonás talán még inkább előtérbe nyomul, míg az újabbnál a történetbölcséleti és a szociális szempontok érvényesülnek erőteljesebben.

Ez utóbbi tény a lehető legtermészetesebb a mai korban, midőn „az embernek a természet fölötti hatalma messze túláradt erkölcsi és értelmi fejlődésén.“ Mikor a találmányok „vizesés-rohamban“ alakítják át a gazdasági, társadalmi és nemzetközi gépezetet, mielőtt ennek valamiképp szilárdulni ideje maradt volna, e mellett távoli emberfajokat tulságos hirtelenül és szorosban kapcsolnak egymáshoz, végül a kölcsönös elpusztítás fegyvereit adják egyéni és nemzeti nagyravágások kezébe. Mert „a gazdasági gépezet, mellyel a mai milliók élnek, tulságosan nemzetközi és tulságosan kényes, hogyses soká túlélhetnék a tudományos háboru ártalmait.“ „A korábbi szintéren az ember tehetetlensége a természettel való küzdelemre állatias és rövidde tette életét. Ma éppen a természet fölött olyan bámulatraméltóan és csodálatosan elnyert uralma lett legnagyobb veszedelmévé.“ Az annyira nemzeti történettudós végkövetkeztetéseiben a legáltalánosabb emberi magaslatra emelkedett, ami által munkáját nemcsak az angol nemzet, de az emberiség közkincsévé is tette.

Kisbéry János:

Bátorság

FiataleMBER, huszéves. Apja szegény napszámos, anyja nincs. Volt kanász, béres, kocsis. Iskolába nem járt. Környezete kocsisokból, kanászokból és hasonló kültelki alakokból állott. Ezek modora, viselekedése, gondolkodása hatott a lelkére megtermékenyítőleg, ezek váltak eszményképeivé. Kivánatosabbat, magasabbrendűt nem ismert. A civilizált világ eszményei oly dimenzióban nyilatkoztak meg számára, amelyek ösztön-életétől, annak igényeitől és szükségleteitől merőben idegennek, cél- és értelem nélkül valónak látszottak, olybá, mint a mezőn legelesző tehéncsorda számára egy felolvasás, vagy színelőadás szépségei. Csak a teste fejlődött, mint az állaté, míg a lelke fejletlen maradt. Huszéves korában ösztöneivel és hajlamaival közelebb állott az állathoz, mint az emberhez. Fiatalkor, vad bika volt. A bérpaloták, villamosok, színházak, transzparensok és újságok közvetlen szomszédságában is az őskori állapot hordozója maradt, akinek oduja a kőkorszaki ember barlanglakása és fegyvere a bunkósbotja, amellyel élelemre és ellenségre vadászik. Valójában nem volt tudomása a civilizációról, annak hatalmáról és értékéről. A kulturált ember életmódját, fellépését, választékosságát, udvariasságát, beszédmodorát, öltözködését, a dolgokhoz és emberekhez való viszonyát megvetendő alsóbbrendűségnek, elpuhultságnak, az akarat rabszolgaságának érezte, amellyel szemben az ő ökle, nyers tekintetnélkülisége és brutalitása a felsőbbség, az uralkodásra rendelt erős hatalom, valami, amivel imponálni, hódítani és érvényesülni lehet. Önmagához való viszonya úgy fogta körül, mint az abroncs a hordót, egybefogva azt, ami beletartozott és kizárva azt, ami rajta kívül esett. Felépült, befejeződött és megállapodott a korlátoltságban, vállalva az azonosságot azzal a sötét-séggel, mely meghatározta. Félelmetes, esztelen erő volt, Sárarany.

Egy napon bicskát vett. Már régóta hiányát érezte. Hiányzott a zsebéből, a markából, az öntudatából. Tökéletlennek és befejezetlennek érezte magát bicska nélkül. Amikor a bicska a zsebében volt, egyszerűbben másnak, gazdagabbnak, hatalmasabbnak érezte magát. Mint aki alaposan felkészült az életre, iskolákat járt, mesterségeket tanult, vagyont, képességeket szerzett, felfegyverkezett.

Bicskája volt.

Most hát elindult élete magasságokba ivelő pályáján, a küldetését beváltandó. A bicskát úgy szorongatta a zsebében, mint a hatalom jogarát, mely őt tényezővé avatja. Hatalma tudatá-

ban, lehetőségei korlátlan birodalmának küszöbén érvényesülni kívánt.

A bicskával.

Birtokában mindenhatósága értékének, elindult, hogy behajtsa ellenértékét azokon, akik tartoztak vele, a világon, amelyet leigáznai s amelyen uralkodni elhivatott.

Mint akinek egy nagy darab arany van a kezében, s elindul, hogy beváltsa azt kézzelfogható javakra, kenyérre, borra, asszonyra.

Igy indult el az író, a művész, zsenialitása és isteni elhivatottsága fegyvereivel, a nagy tettek és alkotások útján, a siker, a hírnév, a dicsőség felé.

Elindult, mint az Isten Ostora, a létért és érvényesülésért való küzdelemben, hogy harcát megvívja, győzedelmeskedjék s e győzelemben megdicsőüljön.

Elment a bálba.

Ott kívánt taládkozni ősi ellenségével, hogy a nyakára hágjon s elfoglalja méltó helyét az emberek elismerésében.

Ellenségre volt szüksége.

Bajra, amellyel szembeszálljon, feladatra, amellyel megküzdjön, alkalomra, amelyen képességeit tettekre váltsa.

A bátorság volt az eszménye, sóvárgásának célja, vágyainak álma, ígéretföldje. Nem akart ő világhírű művész, orvos, pedagógus lenni. Ő csak bátor ember akart lenni. Legény a legények közt, valaki, akitől mindenki féljen, akinek mindenki a kegyeit keresse, akinek sulya, jelentősége, tekintélye van. Hírhedt ember akart lenni.

Itt tartott.

A művész, a hadvezér, a lángelme őse, kezdetleges megtestesítője volt.

Egy inséggel küzdött, mely a szegénységet képezte s kielégülést követelt. Nélkülözte értékének, felsőbbrendűségének elhivatottságának tudatát.

Rossz volt a lelkiismerete és bizonyoságot keresett.

Bátorságát kétségbevontnak érezte s kereste azt az embert, aki a rossz lelkiismerete kétségeivel magát azonosítani hajlandó lenne, hogy azután lesújtson rá és megbüntesse érte.

A rossz lelkiismerete tanubizonyosságát kereste.

Egy veszendőségre kárhoztatott, magával meghasonlott lélek kergette itt az árnyékát.

A rémet, mely vesztere tör s érvényesülésének útját állja. Az ellenségét, akit le kell győznie, hogy trónját elfoglalhassa.

Elindult hát, hogy megkeresse.

Elindult a bálba.

Jó kedve volt. A kalapját csáléra billentette, mélyen a szemére és belekurjantott az éjszakába:

Egyszer mentem el a bálba,
elszakadt a ráncos csizma szára...

*

A bál az egyik tanyán volt, citeraszó mellett. A bejáratnál egy ember ült és azzal fogadta, hogy husz fillért kell fizetnie, belépődíjat.

Csekélység.

De ő megkötötte magát. Tudta, hogy fizetni kell, számolt vele. elkészült rá, de azt is elhatározta, hogy nem fizet. Kiszemelte a pénztárost, azzal az előre megfontolt szándékkal, hogy megsérteti magát vele s azután bosszút áll rajta.

Volt pénze és nem is azt sajnálta, de nem volt hajlandó fizetni.

Erkölcsei alapra volt szüksége, amelyen a lábait megvesse, okra, ürügyre, amelynek alapján beleköthessen a pénztárosba. Kötekedett.

Verekedni, szurkálni akart és szüksége volt valakire, aki kiálljon vele. Megteremtette.

Ő határozta meg a szerepeket és felelősséget nem fogadott el. A pénztáros őt megsértette.

Belegázolt a becsületébe. Megszégyenítette.

Elébe állani valakinek és igényekkel lépni fel vele szemben, ha még oly joggal is, kihívó sértés, semmibevevése a felségjogainak, amelyek respektálását mindenkitől elvárja. Ha ez az ember valóban úgy tisztelné őt, ahogyan eivárná tőle — tőle és mindenkitől, azt a kutyaistenit! — ha úgy rettegne tőle, ahogyan tőle rettegni kell, hát nem állt volna eléje és követelte volna a pénzt. Meghunyázkodott vagy félrenézett volna, esetleg azzal igyekezett volna a kegyeit, a jóindulatát magának megnyerni, hogy ő csak ne fizessen, ő kivétel. Udvarolt, hízlekedett volna. De nem udvarolt, nem hízlekedett. Ugy tett vele, mint a többiekkel. Egy kalap alá vette őt amazokkal. Nem ismerte el kivételnek. Mint akinek nincs tudomása arról, hogy kivel van dolga vagy nem hajlandó azt tudomásul venni s a felségjogai tiszteletben tartását magáranézve kötelezőnek elismerni.

Hát majd ő megmutatja.

Nem akar semmiféle demokráciát. Nem tartozik a csárdába. Nem hajlandó magáranézve kötelezőnek elismerni azt, ami másokra nézve kötelező. Nem hajlandó belépődíjat fizetni, jogokat tisztelni. Senkinek sincsenek jogai, vele szemben. Jogai csak neki lehetnek. A törvények fölött akar állani, ő maga akar lenni a törvény.

Azt akarja, hogy ahol megjelenik, az emberek pusztuljanak az utjából, féljenek hozzáérni a ruhájához, a leányok remegjenek, ha táncra kéri őket és ne merjenek ellentmondani neki. Ismerjék el a felségjogait. Egy legény van ebben a rozoga csárdában és ez csak ő lehet.

Megsértődött.

Végigmerte a pénztárost, tetőtől-talpig.

— Jól van, — csak ennyit mondott sötéten, vésztojsló arccal és kiment.

Mint aki tudomásul vesz egy tényállást és levonja a következményeit.

Mint aki most már a birtokába jutott annak az erkölcsi alapnak, mely feljogosítja őt arra, hogy szabadon, legjobb belátása és meggyőződése szerint cselekedjék s tetteinek következményei alól felmentve tekintse magát.

A pénztáros értelmetlenül, megütközve nézett utána, azután vállaltvont. Talán nincs pénze, gondolta.

*

Amikor hajnaltájban végetért a táncmulatság és a pénztáros hazafelé tartott, a sötétből egyszerre elébetoppant a legény.

— Hát most leszámolunk!...

A pénztáros meghökkenve lépett hátra.

— Ki vagy? Mit akarsz? Mi bajod velem? Ki bántott?

A hangja remegett és el-csuklott a félelemtől.

— Tudod te jól, — felelte a legény és fenyegetőleg közeledett.

A pénztáros hátrált és szép szóval próbált hatni rá:

— De hát legyen eszed, hallod? Hiszen nem is ismerlek.

A legény elhatározásában megrendíthetetlenül, alattomos szótlansággal közeledett feléje, a nyitott bicskát a háta mögött szorongatva. A pénztáros halálosan megrémült ettől a sötét, konok szótlanságtól, mely mögött meg kellett sejtienie a legény szándékát. Összekulcsolta a kezét és úgy rimánkodott:

— Ember... testvérem... az isten áldjon meg... Mit akarsz velem? Sohasé bántottalak... No, legyen eszed...

Kész volt minden elégtételre, hogy megengesztelje, konccal jóllakassa a legényben követelődző bestiát, de az nem látott, nem hallott többé. Kétségbevont férfiassága rossz lekiismeretével mint az elátkozott szomjazott a vérre, a bizonyásra, mely számára a tett, a dicsőség, a felmagasztosulás s az önmagával való azonosság tényét jelentse és a fogait összczecikordítva ugrott neki a pénztárosnak és vágta bele markolatig a bicskáját a mellébe egyszer, kétszer, háromszor, tizszer, ötvenszer, még akkor is, amikor már rég halott volt, a földön feküdt és megüvegesedett szemekkel bámult az égen hunyorgó csillagokba. Ölt. Pusztította az ellenséget, akit sötét átokként hordozott magában s a pénztárosban, a legelső emberben, akibe belebotlott, testesített meg, hogy megölhesse.

Megölte.

Utána, mint aki a nászi ágyból kel ki jóllakottan és kielégülten, a gyilkolás mámorától kissé még mindig részegen és meg-megtántorodva elindult a csillagos égbolt alatt, a hajnalpirban aranyló mezők glóriájával a feje körül, megdicsőülten és fölmagasztosulva, a dicsőség útján.

Felkelő - napos oromfalak

A magyart nemcsak a nyelve, szokása, viselete jellemzi, hanem a házépítési modora is.

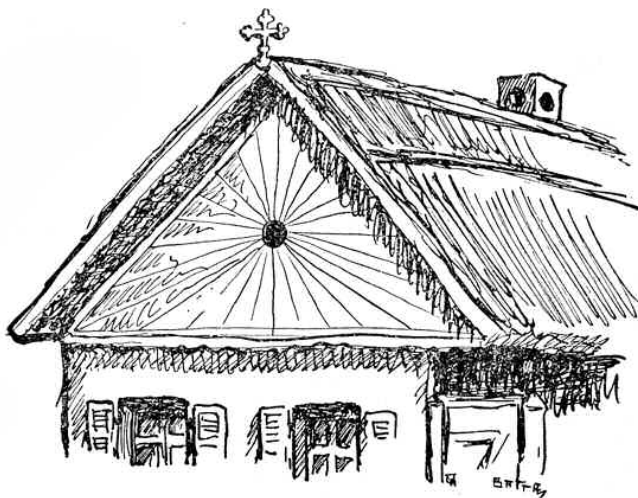
Ki ne hallott volna már a bogárhátú kis házakról. A salugá-
teros piciny ablakokról. A gémeskutakról. A gólyafészkes kúr-
tőről. Ha másutt nem, az írónál, költőknél. Írásokban, versek-
ben százszor is előfordulnak ezek és hasonló kifejezések, költői
képek, leírások.

Arról most ne essék szó, esetleg zokszó, hogy azok a bo-
gárhátú kis házak bizony elég egészségtelenek. Az alacsony
falu, földes padlatu szobái bizony a tüdővész bacillusainak a te-
nyésző helyei. Hogy azok a zöldzsarus kis ablakok bizony nem
igen engednek sok helyet a levegő ki-be áramlásának. Az el-
használt rossz levegő kicserélődésének. Pláne ha még dus levelű
gömbvirágu muskátlival, csengetyüs szirmu fuksziával is tele
vannak rakva. A banyakemence meg a velejáró kormos kúrtó-
kémény is nagyon regényes építkezési jellegzetességei a ma-
gyarságnak, de egyáltalán nem ajánlottak orvosi, egészségügyi
szempontból.

Arról azonban, amiről e szerény cikk címe beszél, már ke-
vesebben tudnak. Erről ritkán írnak az írók, még ritkábban ver-
selnek a verselők.

Felkelőnapos oromfalak?

Azt, hogy „felkelő nap“ mindnyájan értjük. De mi az az
oromfal? Hol, a ház melyik részén van?

Hát kérem szeretettel, az oromfal az egyszerű paraszti há-
zak azon háromszögű része, amely az uccai kétablakos falrész
fölött emelkedik s a két egymásra szögben fekvő tetővég által
határolódik.

E háromszög felső szögletén, mint a szórforgó a huszár-csákhón, van elhelyezve rendszerint egy apró, fából kifűrészelt kereszt.

A háromszög közepe táján, ott-ott, ahol a nap már delelőre jutott, egy kerek lyukból száraz pirosló kukoricacsövek lógnak kifelé. Nem ritkán az itt vágott nyíláson át járnak a galambok ki s be. Ez a kerek nyílás a nap s tőle szertefutó vonalak a sugarai.

No mert ezen oromfal nem mindig a felkelő napot ábrázolja diszitéskép, hanem néha a magas égen álló delelő napot. Körötte s belőle eredően szerteszt szaladóan a napsugarakkal.

Ez tehát a delelő nap rajza magyar paraszti házakon. Vannak azonban épületek, amelyeken a felkelő nap ábrázolódik megint csak ily gorbma ácsmunkások keze nyomán. S ahol ezeket a rajzolatokat egyéb három és négyszögletes figurákkal keverik s teszik változatosabbakká, érdekesebbé.

Akadnak házak, amelyeknek oromfala nyolc-tíz mezőre van felosztva s amely mezőkben szabályosan elosztva ismétlődnek esetleg ugyanazon bordázatok, lécezetek, rajzok, minták. Szép mértani formákban.

Egy nagyon szép példáját találtam e háznak Kanizsán. Váradai tálás mesteré a házikó. Épült az 1870-es években. Nemcsak az oromfal szép kidolgozása, változatos alakzatai teszik azt fölötte magyarossá, hanem még bejáró kiskapuja is, amelyen e rajzolatok ismétlődnek. Sőt, amit sehol másutt nem tapasztaltam, kéménye se mindennapi, mert négy oldalt a füsteresztő nyílása kör alakú, teteje pedig fedett.

Nem ez az egyetlen ily kémény Kanizsán. Más házakon is nyolc-tíz ily kéményt számoltam már össze.

Hogy a ház elől az uccán az akácfa nem hiányozhatik, csak természetes. Honnan szerezne meg különben tavaszévján, akácvirág nyílása idején az apróság az oly kedvelt s oly édes **b a g r e n á t**?

Delelőnapos, felkelő napos oromfal, kiskapu, kereknyílásos kémények!

Mi ez mind, ha nem magyar építkezési jellegzetesség. Amelyet más nemzetek, népek épületein sehol sem találunk.

De honnan erednek s mit jelentenek ezen első pillantásra szembetűnő érdekességei a tiszamenti magyarság lakdiszítési modorának?

En már tudtam, sokat olvastam, hallottam erről, de azt szerettem volna mindenek előtt megállapítani, vajjon az ezeket a házakat ötven-hatvan-száz év előtt felépített ácsmesterek, vagy ezek utódai tudják-e?

Megkérdeztem hát a legöregebb ácsokat Kanizsán, a közel 80 éves Nagy Pistát, a 70 éves Pató Ferenc bácsit, tudták-e, amikor ezeket a szerteágazó sugarakat odaszerkesztették a kerek vagy háromszög alakú napkorong köré, mit csináltak? S amit csináltak, mért csinálták?

Hát bizony nem tudták. Fogalmuk se volt róla, hogy az a kerek nyílás a nap akar lenni, a többi pedig napsugár. Ők csak csinálták, mert az elődeik, a mestereik is azt barkácsolták már

évszázadok óta; — mert ez volt a divat, — mert így kívánták az építetők s mert ők így tanulták. Disz, ciráda, módi. Ma már más a módi. Ilyet ma már senki se rendel. Hanem vagy téglával falazzák el az orom szögletét vagy minden díszítés nélkül egymás mellé szegezett széledeszkával, mivel zárják el a padlás ezen végét a külvilágtól.

Hát biz én így mitsem tudtam meg az én jó öreg, már nyugomba vonult barkácsolómestereimtől. Csudálkozva hallották őket tőlem, hogy hisz ez a kerek a nap, minden meleg és minden élet forrása, a szertefutó vonalak pedig az ő sugarai.

Azt már nem is mertem nekik elárulni, hogy ezt a régi módit őseink még az Ural nyugati lejtőiről hozták magukkal, ahol talán évezredekkel ezelőtt a Nap volt az egyetlen vagy a legfőbb istenük. Mint sok pogány népnek még manapság is.

Valóságos csuda az maga, hogy ez az ősi hitvallás évezredek múltával mint csökevényben, öntudatlanul ezekben az oromfelrész rajzolatokban nyilvánul meg. Sajnos már nem sokáig. Mert az öreg viskók egymás után csákány alá kerülnek, tűzvész emészti el őket, megszűnnek, eltűnnek e világról s ujak hasonló módissak már nem épülnek.

Van ugyan a néprajzi tudósok között egy áramlat, amely a napsugaras faburkolatot a kereszténység elterjedésével hozza összefüggésbe. S azt állítja, hogy az nem egyéb, mint utánzata a Bibliából jól ismert Isten szemének. S azt akarja jelképezni a lakház legfőbb részén, hogy Isten szeme mindent lát. A sugarak, a szerte mutató vonalak azokat az irányokat jelzik, amerre az Isten szeme mindenfelé elhatol. Hogy előtte nincs titok.

Ha azonban szemügyre vesszük azokat a kerek vagy háromszögletes falrészeket, központokat, amelyek nincsenek átlukasztva, mert rengeteg ilyen is van, hanem ez is deszkával van és rajzolatokkal ellátva, azt kell tapasztalnunk, hogyha nem sima e részlet, akkor virággal, vagy leveles gallyal, illetve ezek bevésett rajzaival van ékesítve. Itt-ott még színezzé is. A virág pirosra, a levél s a szár pedig zöldre. Akkor arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy e kerek vagy háromszögű nyílások, jelzések még sem ábrázolhatják az Isten szemét, mert hiszen mi sem lett volna egyszerűbb ez esetre, mint belerajzolni, belevésni egy kerek szemgolyót a pupillával, ahogy azt maga a Biblia is megteszi.

Mindössze két körző szalajtás kellett volna hozzá. Egy nagyobbkör s bele egy kisebb kör s már kész a szem. Sokkal egyszerűbb megrajzolni is, kivésni is, mint egy sokszoros kézügyességet kívánó csipkés, leveles tulipánt vagy rózsát visszaadni goromba deszka felületén még gorombább vésővel.

S mestereink mégis ez utóbbit választották.

Igaz, hogy az is ellenvehető volna, hogy hiszen az ősmagyarok Pannoniába vándorlásuk előtt sátorlakók voltak. S hadurnak fehér lovat áldoztak.

A végleges megtelepedés és a házépítés csak századokkal ezután következett be. Tehát az állítólagos nap-tüzipádási kor és az állandó lakhely építési korszak között bizonyára eltelt jó pár száz év. Hogy lehet tehát, hogy elődeink mégis megőrizték

tudat alatt s a házépítési korba átvitték a napimádást? Ha ily szerény csökevény alakjában is.

Hozzávéve azt is, hogy épp e korszakkülönbség ideje alatt váltak keresztényekké.

Mindenesetre meggondolkoztató kérdések ezek s mégis a tudósok nagy része az Isten napja s nem Isten szeme mellett tör lándzsát.

Miért? Talán azért is, mert mély a néplélek, mint a tenger s kifürkészhetetlen. Mert bizonyos az, hogy a kereszténység felvétele után a magyar nép évszázadokig őrizte a régi hitet, a napimádást.

Eleinte titokban erdők mélyén, barlangok sötétjében még áldozatot is mutatott be e hite szerinti mindenhatónak.

Azután csak emlékezett halványan óhitére s a házépítés korába, mint oromdiszt mentette át e meggyőződését. S egész a legutóbbi időkig, egészen a mai napokig fentartotta azt.

De ma már nem emlékszik reá, mit is jelent az oromfalon a delelő nap. S ha ez a pár ház elpusztul, eltűnik a magyarság ezen óhitének utolsó látható jele is. Nemcsak a szivekből, hanem a házfalakról is.

Mentsük hát át a köztudatba azt, ami átmenthető s legalább fényképeken őrizzük meg a magyarság pogánykori vallásos meggyőződésének utolsó látható jeleit, tünező rovásait.

Ami a kémény kerek füsteresztő nyílásait illeti, ugyanazt mondhatjuk ezekről is, mint magáról az oromfal disztítéséről.

A kémény égetett téglalapjait a legegyszerűbben négyszög alakban lehet úgy felrakni, elhelyezni, hogy azon a füst könnyen és célszerűen eltávozzék. Szinte önként kínálkozik ez a megoldás, ahogyan egyébként ma minden gyakorlati kőműves mester vagy építész meg is oldja e kérdést.

Miért, hogy a 60—80 év előtti kanizsai habarcsmester nehezen kiképezhető, sokkal több munkát adó, aprólékos megoldást, a kerek nyílást részesítette előnyben? Nem is egy vagy kettő, hanem mindjárt négy oldalon, négyszeres gondnal, pepe-cseléssel, időpazarlással, kerékitéssel, simitgatással.

Szinte látom s talán nem tévedek, ha azt erősítem, hogy az az öreg ifalrakó vagy ma is élő segédje, inasa — szeretettel készítették el e négy leveses tál nagyságu nyílást ott fenn a ház tetején. Maguk sem sejtve, hogy az amit most ott fent kikerekítenek, az a régi óshitnek, a szív mélyén rejtve szunyadó vallásos meggyőződésnek utolsó kicsillanása, végső ellobbanása.

Magukba feledkezetten, szinte áhitattal simogatták fel a nyerstégla falazatra a tapadó meszes homokot s hozták ki a napkorong szép kerek formáját, lehető pontos kóralakját.

Ugyanaz a delelő nap ez ott a kéményoszlop négy oldalán mint magának az oromfalnak a közepén.

Éppen az a jelentősége s épp úgy érdemes szeretetteljes figyelmünkre és aggodalmas gondunkra, mint maga az ácsolt oromfaldiszt.

Ahol rátalálunk, örökítsük meg rajzban, fényképben s helyezzük el ezeket a néprajzi muzeumokban, mint a magyarság rég elmúlt pogányhite jelképeinek utolsó mohikánjait.

Vidor Imre:

Alfred Neumann: Uj Cézár

Nagy név örökségének a terhét viselni nehéz. Különösen nehéz, ha az utód az epigon, ezt az örökséget olyan időben kapja, amikor az egész világ minden hatalmassága összefog, hogy ettől az örökségtől örökre elüsse és ha az örökös nem képes belenőni az örökség méreteibe, ha az úgy lötyög rajta, mint a tulbő ruha, ami a természetes nagyapáról maradt a keszeg unokára.

Ilyen epigon örökösről szól Alfréd Neumann könyve: Uj Cézár. Arról az epigonról, akit III. Napoleon névvel könyvelt el a világtörténelem és pedig nem is a legfényesebb lapján.

Különös tragikummal indult el ez az ember élete kanyargós útján, amelynek hol rejtett, hol bevallott, gyakran kikürtölt, sokszor meg csak reáérszakolt, ritkán drámai, többször operettszerű és komikumba fuló végcélja a francia trón volt, a nagy Hadisten e szent öröksége, amely évtizedeken keresztül ködös messzeségben pislákolt, mint csalóka lidércfény közéleti mocsarak és politikai fertők sűrű gőzéből fel-felvillogva. Ez a különös tragikum nem is csak az volt, hogy rangsorban őt két trónkövetelő előzte meg: a római király, a halálnak korán eljegyzett sasfiók és saját testvérbátyja Károly. Nem is az, hogy arcan, alakban, testben és lélekben semmit sem kapott örökségbe nagybátyjától és egyuttal mostohanagyapjától I. Napoleontól, hanem leginkább az, hogy apjának meggyőződése és a gunydalokat szerző közvélemény tudomása szerint nem is volt apjának a fia, hanem szépséges anyja házasságtörő szerelmi kirándulásai egyikének az élő következménye. Ez a gunydal, amelyet már aligjáró gyerek korában hallott, az a gyűlölködő hidegség, amely apjától feléje és ellene áradt annyira, hogy élete későbbi szakában is csak úgy emlékezett meg róla, hogy: „anyám férje“, a szent családi hasonlóságtól való elütöttsége egész életére rányomták lelkére a kisebbrendűség kítőrlhetetlen bélyegét. Ez a kisebbrendűségi érzés nemcsak a legitim törvényesség képviselőivel a reichstadi herceggel és Károly bátyjával szemben nyilvánult, akiket különben a sorsa alakulása szempontjából kegyes halál korán távolított el útjából, hanem jelentkezett az illegitim törvénytelenység megtestesítőivel szemben is, akik, mint a Hadisten szerelmi kalandjainak emlékei a legitim jogcim helyett a nagy név arcát kapták ajándékba.

A neki jutott név és arc ellentéte, a kisebbrendűségnek ez a terhe skeptícizmussal, emberek és események megítélésében mutatkozó felsőbbes gunyban kompenzálódott. Trónköve-

telői pályája kalandos és kalandor utján az a kevés hit és kis reménység, amit fanatikusan rajongó, politikai cselszövésekben kiapadhatatlan leleményességű, fáradhatatlan anyja oltott és öntött belé, a sok fiaszkó után kihuny, lekopik és csak a fanyar cinizmus marad meg, amellyel hiveit lelkesedésből, vagy pénzért neki és céljainak szolgáló ügynökei, „prófétáit“, de elsősorban és mindig magát gunyolja. A kaleidoszkopszerűen váltakozó helyzetekben, amelyekbe sokszor akarata és főleg izlése ellenére sodródik, nem is annyira a kudarcától fél, mert hiszen már eleve nem hisz a sikerben, hanem a neveltségé válástól, attól, hogy Európa komikus operettalakjává lesz.

Az író ilyennek látja, így teszi nekünk megérthetővé Bonaparte Lajos Napoleont, Bonaparte Károly hollandi királynak és Beauharnais Hortensenak, a nagy Napoleon mostohalányának harmadszülött fiát.

Hogy ki ez az Alfréd Neumann? Nem tudom és nem is sikerült eddig megtudnom. A Meyer-lexikonban sem találtam meg a nevét, tehát 1925-ben, amikor ez a kötet készült, még nem volt neves ember. Könyvére felhívták a figyelmemet, így olvastam el. Nem hogy megbántam volna, de nagyon élveztem.

Az olvasó elhiszi az írónak a Louisról adott jellemképet nemcsak azért, mert művészi módon konstruálta azt meg, hanem azért is, mert Lajos életének további során, amikor a nagy célt végre elérte és később, amikor az összeomlás, a nagy débacle bekövetkezett, jellemének ezek az alapvonásai megmaradtak. Neumann ebben a könyvében Bonaparte Lajos életét csak addig írja meg, amíg a nagy államcsinyt meg nem csinálja, vagyis amíg cézársága utját simává nem teszi. A kiadó trilógiát ígér.

Bonaparte Lajos Napoleon kétségkívül a XIX. század egyik legérdekesebb alakja. Rejtély, homály. Nem érti anyja, nevelője, környezete, nem a francia parlament, nem a miniszterei, barátjai, ellenségei. Karrierjének egyik rugója, hogy első benyomásra mindenki veszélytelen, igénytelen embernek véli, aki csendes, szerény és vonzó. Egyéni kedvességével meghódít mindenkit, aki a közelébe jut és mindenki azt hiszi, hogy eszközéül használhatja. Csak akkor eszmélnék, ha meg akarják fogni. Akkor veszik észre, hogy kisiklott kezeik közül és nem látnak mást, csak cigarettája füstjét, amelybe állandóan beburkolózik. Ennek a misztikus vonásának az eredete visszanyulik kora gyermekiségébe.

A vézna, mindenkitől mellőzött, lenézett kisfiu a napoleoni csoda, bukásakor anyjával együtt Svájcban talál menedéket a szépfekvésű Arenenbergben. Anyja, a napoleoni kultusz főpapnője a francia trón várományosának, a napoleoni-dák fejének, új cézárnak neveli azokban a szobákban, amelyeknek minden butordarabja, képe, dísz tárgya a nagy Hadisten oltára. Nevelője, Le Bas pedig mint idealista jakobinus, a tiszta forradalmi eszmék szerelmese és apostola, a köztársasági és szociális eszmék szeretetét és tiszteletét oltja fogé-

kony lelkébe. A nevelésnek ez a kettőssége nyomot hagy lelkében, de Le Bas tanítása hagyja a mélyebb nyomot. Az eredmény, hogy zárkózottá lesz és gondolatait elrejtí csendes mosolya mögé és úgy anyjának, mint nevelőjének mindig csak úgy felel: „Igen, igen!“ Ez az „igen-igen“ az, ami később is félrevezeti környezetét. A gyermekévek gyorsan tovaszállnak és kezdődnek a hosszú évtizedek komikumba fuló próbálkozásokkal Rómában, Strassburgban, az amerikai kényszerkirándulással és az első londoni tartózkodással. Körülötte háborognak a szenvedélyek zavaros hullámai, izgulnak, sűrögnek-forgognak, agitálnak, hangoskodnak, konspirálnak a napoleoni gloire fanatikusai és bérencei, de a herceg hallgat. Ő a „türelem kalandora.“ Eleinte úgy viseli öröksége nehéz terhét, mint neszusínget, de lassankint megszokja és meglepetéssel látja, hogy egyszerre csak Európa közkedvelt mártirjává lesz. Tisztán látja, hogy az események őt és célját szolgálják, csak ki kell várni, amíg megérik a gyümölcs és ölébe hull. Még csak egyszer viszik bele kétes kalandba, a boulognei partraszállásba, amelynek vége a várfogság Hamban. Ez a várfogság is csak javára válik. Teste pihen, de lelke dolgozik. Itt érlelődik meg benne a rendíthetetlen hit nem is magában, hanem abban, hogy élete célját feltétlenül el fogja érni és hogy legnagyobb segítője ebben Lajos Fülöp, a hájas polgárkirály és kormánya. A rajongó francia nép a szívébe zárja a nagy név örökösét. Már az idegen arc sem zavarja a népet, sem őt magát. Az arc visszahúzódott a név mögé. Csak a név ragyog, csak a név hevit.

A várfogságból a herceg regényes módon megszökik és újra Londonba megy. Tudja, hogy a királyság össze fog omlani és a francia nép egyedül tőle várja sorsa jobbrafordulását. Az öregek a legendában hisznek, a napoleoni idők újra feltámadásában, a fiatalok a liberalizmus diadalát várják tőle a reakció megbuktatása után, a félénk kispolgárság az állami rend és tekintély visszaállítását reméli, az elnyomottak, a szegények a szociális igazságok megvalósítását hiszik és hirdetik, hogy Napoleon megszünteti a szegénységet. És elérkezik 1848. A forradalom, a polgárkirályság bukása. A napoleoni tábor lázas izgalomban van. Persigny, az álvicomte, a napoleoni restauráció legrégebb és elpusztíthatatlan prófétája mindent előkészített és már menni készül. De a herceg újra „mocsaras hallgatásába“ merül. Jönnek a hírek Párisból naponta, óránként. A hangulat forr, csak Lajos nyugodt. Mikor az izzás kibírhatatlan, akkor adja meg végre az engedélyt az indulásra. Vonaton megy Párisba és a bukott Lajos Fülöp kocsiival menekül országából. A két közlekedési eszköz, a múlt és a jövő szimbóluma összetalálkozik.

Lajos a parlament tagja. Szerény és csendes, nem félnek tőle, megmosolyogják. Ő türi, hiszen ő a türelem világbajnoka. A nép azonban türelmetlen, a nép őt akarja, az ő neve — nem is az övé — a nagy név el nem hal a kiabáló ajka-

kon. Közeledik az elnökválasztás. Senki sem hiszi a hatalmon lévők közül, hogy Lajos győzhet. Hugo Victor, a költő, az író szóval és írásban mennydörög ellene, gunyolja, kineveti. Lajos csöndes, hallgat és lefekvéskor Hugo verseit olvassa az ágyban.

Elnök lesz a francia nép akaratából. Leteszi-e az esküt a köztársasági alkotmányra? Leteszi. Esküvel kötelezi magát, hogy az államformát megőrzi. Az elnök már nem szerevény. Az elnök tábornoki egyenruhát visel és császári pompában, nagy kísérettel jelenik meg a nép előtt. Beutazza az országot és mindenütt lobogó lelkesedéssel rajongják körül. Mindenki államcsinyről beszél a parlament tagjain kívül mindenki államcsinyt sürget.

Az elnökherceg hallgat.

Élete legnagyobb lelki válságát éli. Megszegi-e esküjét? Nem, a maga akaratából soha. De ha a nép akarja? A nép szava isten szava. Isten szava feloldást adhat az Istennek tett eskü alól? A herceg hallgat, cigarettája füstje beburkolja. A környezete sem tud semmit. Asztala fiókjában már kész proklamáció, csak a dátum és az aláírás hiányzik.

Végre. A katonaság megszállja a középületeket, elfogja a parlament tagjait. Párisban csend van. A herceg elégedetlen. Ez nem komoly dolog. Végre a harmadik napon zavarások. A katonaság közbelép. Kétezer halott és sebesült. Most már komoly. Most már győzött.

Asszonyok is voltak körülötte. Kora ifjúságától kezdve fogékony a nők iránt. Az asszonyok szerették. Dolgoztak érte, megölték magukat miatta és pénzt áldoztak ügyéért. Miss Homard nagyon piszkos eredetű pénzt. Ez az angol kislány második Josephine szeretett volna lenni III. Napoleon mellett. A herceg kiábrándítja és az államcsiny előtt rendezti a piszkos pénzügyeket. Kötelezvénnel, amely arra az időre szól, amikor már biztosan császár lesz.

A herceg körül, mint minden politikai mozgalomban, nemcsak kétes alakok, desperádók vannak, hanem nők is. Elfogadja őket, de aztán eldobja vagy félreállítja őket. Hálátlan, holott undorodik a hálátlanságtól. Eugénie, a jövő császárné ebben a könyvben még nem szerepel, csak említés esik róla, a hideg, érzéketlen lányról, akit az elnökherceg megszeret.

Hálátlan másokkal is, akik pályáján segítik, noha fáj neki, hogy a politika hálátlanságra kényszeríti.

A vázolt események konturjaiból pasztikusán áll előttünk a könyvben a herceg, a szárnyaszegett komikus trónkövetelő a cinizmus leplében, Európa mártirja és kedveltje, mint a türelem hőse, az elnök a sorsába vetett rendithetetlen hitével, zárkózottságával és hideg, szinte matematikai számításával, aki nem emberekre, de az eseményekre, a történelem logikájára építi a maga jövőjét. Ez a könyv az új Cézár Werdegangja, lelkének kiépítésére befolyással bíró belső és külső történések mesteri leírása, hogy a kötet végén készen léphessen a máso-

dik császárság trónjára. A könyv centrikus hőse a herceg, az a sok ember, akivel kalandos sorsa összehozza, csak statiszta, aki vagy elgáncsolással, vagy melléje állással segíti előre utján.

Alfred Neumann mestere a tollnak, a lélek-festésnek. Sokszor úgy érezzük, hogy a herceg szavaiból az író beszél és leírások helyett párbeszédes formában mondja el véleményét. Ha ez az érzésünk helyes, akkor elismeréssel kell adóznunk, hogy analízáló reflexziók helyett dialógokba rejti a saját gondolatait, de olyan ügyesen, olyan művésziesen, hogy ezek a gondolatok teljesen egyeznek a szereplők egyéniségével. A történelmi események kontrolljával ezt mindig ellenőrizhetjük. Ez a módszere a könyv érdekességét jelentősen fokozza. Az író erősen hajlamos a karikírozásra, a szereplők humoros és gyakran perszifláló beállítására. Ebben a tekintetben hasonlít Shawra, olyan, mintha semmit sem venne komolyan. Pedig tud komoly lenni és sok érzéke van a drámai feszültséghez. Lajos vivódása az államcsiny előtt nagyszerű lélekrajz. Utolsó találkozása nevelőjével, Le Bas-val, aki tükröt tart eléje és levonja élete eddigi eredményeit, hogy felállítsa horoszkópját, mesterien megírt jelenet, amelynek drámai hatását fokozza az, hogy a herceg egy szóval sem felel nevelőjének, akit talán minden ember közül a legjobban szeretett.

Egészben kiválóan megírt könyv, amelyet nagyon érdemes elolvasni. Kíváncsi lesz az ember a folytatására.

Heltai Jenő: A néma levente (vigjáték)

Atheneum 1936

A lapok szerint a Heltai Jenő Leventéje óriási sikert aratott a színpadon, a közönség lelkesedik érte és nem remélt tömegek töltik meg a színházat. Aki a darabot nem látta s azt csupán olvasásból ismeri, az egy kicsit meg van lepve. Kétségkívül kedves és vonzó darabról van szó. Édes, romantikus középkori játék, melyet az illusztris szerző finom versekben prezentál. Az bizonyos, hogy amihez Heltai nyul, abból mindig valami komoly és disztíngvált eredmény bontakozik ki. Akár a Mátyás király szerelmes hadnagyáról, akár a regiment után sétáló kislányról van szó: akár Heltai Jenő, akár a régi Jucubus szerepel szerző gyanánt: az olvasó megtelik derüvel, finom és kellemes atmoszférával, mosollyal, bűbájjal, kedvességgel és közvetlenséggel. Heltai Jenő az olyan író, aki sohase megy ki a divatból, aki örökre aktuális marad, aki a változó helyzetek között mindig megőrzi pozícióját, póz nélkül, lármá nélkül, tiszta és kifogástalan irodalmi eszközökkel. Valami magasabb filozófia szerepel itt a háttérben, a könnyedség és szeretetreméltóság mesébe öltöztetve. Az ember alig észre-

vehető parfümöt érez, amelynek alig találja a forrását, de amely ha diszkrétén hat is, mégis csak jelen van és az olvasó felfigyel rá.

Sem a rutinos szinpadai technika, sem a bravuros verselés, sem a hatásos és dekoratív effektusok, melyekre ebben a középkori katolikus hangulatokban bővelkedő darabban bő kiaknázási lehetőség van, nem magyarázták a nagy sikert. Ezt csak azzal a bűvös fogalommal lehet megmagyarázni, amit vulgárisan tehetségnek nevezünk. Soha el nem muló, fényéből mit sem veszítő, igazi aranyból való tehetség a Heltai Jenőé, amely az idők folyamán csorbitatlan tisztaságban őrizte meg nemes és előkelő fényét. Ez a magyarázata a nagy sikernek, minden egyéb csak fölösleges szópazarlás. Játék a fogalmakkal, fásztó alakoskodás.

A hadnagy némaságot fogad egy csókért, amelyet egy moncalieri özvegy ad neki csatába indulás előtt. A hadnagy szigorúan betartja a fogadalmat s Mátyás király tudósokkal, varázslókkal próbál rajta segíteni, de senki sem tudja szóra bírni a hadnagyot. Az özvegy elhatározta, hogy megszólaltatja a némat, aki az ő csókja miatt hallgat. Persze a kitűzött aranydíj sem megvetendő. A kísérlet nem jár eredménnyel s Mátyás él előre kikötött jogával: halálra itéli a sarlatán kísérletezőt. Elkövetkezik a kivégzés ideje, a börtönben megjelenik a hóhér. Az asszony egy kis türelmet kér, hátha érte jön a néma hadnagy. Nem jön senki. Közben az asszony elmeséli a hóhérnak a hadnagy iránt érzett mély szerelmét.

A hóhér vigasztalja őt, a pap vigasztalja őt, elbucsznak tőle kísérői, ismerősei, a kivégzést elodázni nem lehet. A hóhér viszi a hölgyet a vesztőhelyre, ahol várja már a tömeg. Mikor felemelik az álarcokat, kiderül, hogy a hóhér maga a hadnagy, akinek már régen visszatért a beszélőképessége, s az áldozat nem áldozat, hanem menyasszony, aki lelkes hozsánának és zengő harangzengés közben esküszik örök hűséget szerelmes hadnagyának.

Édes középkori mese, csillogó romantika, bájos versek, színes jelenetek, dekoratív helyzetek: nem csodálom, ha megnyerte a közönség tetszését. Azt a bátorságot pedig, hogy Heltai 1936-ban úde kis verses mesével mert kiállni a közönség elé, külön meg kell dicsérni. Heltai mindig költő volt és az is maradt. Örüljünk, hogy Zemun fiának ilyen nagy sikere van.

Ambrus Balázs

Földi Mihály: A házaspár. (Atheneum)

Idősebb ember nem hajlamos érzelgésre vagy elragadtatásra. Józan kritikával kíséri az eseményeket. A pallér vízmérő eszközére gondolok, melynek tetején léghólyag van. A hólyag csak akkor helyezkedik el középen, ha a gerenda egyenes.

Ilyen léghólyag van minden emberben, akinek értelme helyesen fogja fel a földi élet eseményeit. Bizonyos koron túl így kell lennie. Ha a léghólyag most mégis nyugtalan, ha nem találja meg biztosan a horizontális tengelyt, akkor az azt jelenti, hogy valami szokatlan dologgal állunk szemben. Ilyen szokatlan esemény a Földi Mihály regénye, amelynél különösebbet, a maga nemében kiemelkedőbbet keveset olvastam.

Beszámolni róla nagyon nehéz. Rendkívüli dolgokról számot adni: lehetetlenséggel határos. Mondjam el a tartalmát? Nem lehet. Elmondhatnám három mondatban vagy harminc nyomtatott oldalon: az eredetit megközelíteni akkor sem lehetne. Néhol viharszerűen száguld, néhol gyorsvonati sebességgel dübörög, leginkább a fejünk fölött repülő avionra hasonlít, amelynek motora rendkívüli erővel hasítja a levegőt. Rengő esemény torlódik benne össze: az élet kis apróságai és döntő fordulatai, hétköznapiak és ünnepek, kis bajok és nagy örömek, megrendítő szomorúságok és csillogó könnyek, kis emberek és társadalmi előkelőségek, sötét mellékucckák és parádésan előkelő villák, városok, falvak, Riviéra, Nizza, tenger, Athén, erdélyi falu, bankterem, ügyvédi iroda, padlásszoba, vidéki kastély, szegénység és fény, pompa és nélkülözés, lemondás és dölyf, okosság és esztelen szenvedély, pénz és sikkasztás, csokrok és koporsók, pezsgő és méreg: annyi gazdagság, hogy zug a fülünk és szikrázik a szemünk. Érezzük, hogy egy titokzatos erő magával ragad, visz felfelé a levegőbe. Végül már alig fontos, hogy mit mond — pedig mindig disztíngváltan beszél — megadjuk magunkat, megszűnt minden ellenállás, nincs kritikánk, nincs észrevételünk, elhallgatott az ellenvetés, a dolgok reális szemlélete megszűnt: egy óriási orgona szól, zeng, felséges zenéje megtölti a termeket, lehet, hogy templomban vagyunk, lehet hogy roppant hangversenyen veszünk részt, a hangok a plafondot verdesik, s mi velük szállunk, nincs akadály, áttörik a vastraverzeket s élesen, keményen belefuródnak a levegőbe, szállnak tovább s mi is szállunk velük. Hallod-e, hogy mi zeng itten? Ez a feleség felséges himnusza, a jó és áldott feleségé, a nemes és elszakíthatatlan társé, az ajándéké, az élet gyönyörű ünnepé, amelynek erejét és boldogságát nem lehet szóval kifejezni, a hétköznapiok áldott mártírágának szóló felséges és áldozatos muzsikája dübörög a lélek templomában.

Himnuszról csak himnuszt lehet írni. Itt nincs helye a kritikának. Mi értelme volna szemére vetni, hogy néha irrealitásokba téved. Hogy egy milliomos bankigazgató nem hagyhatja egy krajcár nélkül a leányát, mert a törvény köteles részt ir elő. Hogy egy finom uri házból származó fiatal asszony nem szalad úgy el Nizzába, s nem marad ott úgy hetekig, hogy családját ne értesítse, még akkor is, ha a férjére haragszik. Hogy az első gyermekét hordó fiatal anya nem fut el azonnal nőorvoshoz magát terhétől megszabadítani, mert látszat szerint a férje megcsalja, holott ezt a félreértést egy félnap alatt

tisztázni lehet. Az sem stilszerű, ha egy több, mint ötszázoldalas regényben közvetlenül a vége előtt új személyekkel, eseményekkel s új környezettel ismerkedünk meg. De mit számít mindez az írástudásnak káprázatos gazdagságához, a közlésnek szinte aetherikus könnyedségéhez, a lélek érzelmi részének szindus telítettségéhez, a józanság és mámor között lihegő tulfütöttségnek, a neurastheniás exaltáltságnak, az explosív lobbanékonyáságnak a templomi áhitatottság magasztosságára emlékeztető testi és lelki szolidaritásnak léleketelállító hatásához képest? Galopokban rohannak a mondatok tova. Nincs pihenés, nincs megállás. Minden sürgős és minden fontos. Minden szó erőteljesen hangzik. 538 oldalon keresztül nincs egy fölösleges sora. Amit leír, az él. Amit mond, annak hangja és visszhangja van. Tele van energiával. A sorok feszülnek a beléjük sűrített erőtől. Az ember titokzatos folyamatokra gondol: mintha atómrobbantás folyna itt, mint az AEG laboratóriumában. Emberei folyton átalakulnak és visszaalakulnak. Az anyag nyugtalan. Érzelmi életük folyton hullámzik. A kezdet nehézségeit nem tudják legyűrni. A házasság majdnem felborul. Nem értenek a pénzhez. Sikkasztás. Régi szerető. Gonosz és lelkiismeretlen ügyvéd (ez a figura egyike a legkitünőbbeknek és — sajnos — egészen élethű). Hisztérikus anya, visszafojtott sexualis tendenciákkal, amelyek valami hamis filozófiába torkolnak, gögös pénzkereső apa, aki egy prostituálnál változik meg és világmegváltó romanticizmusba fut, bár tulzól végrendelete egyike a legszebb és legethikusabb vallomásoknak: ledér nagynéni, aki a könnyelműséget a bölcs megértés kedveségével enyhíti. Öregedő urak, párisi bankárok, uccáról felszedett ledér asszonyok, áttombolt éjszakák, érzéki polgári asszonyok, akik egyébként halálosan tudnak szeretni és tele vannak jóságos megbocsátással, bolondos vidéki rokonok, visszavonultan gazdálkodó nagybácsi, hűséges, könnyekig ragaszkodó cselédek, veszekedések és kibékülések, fáradt nappalok és fullasztó ölelések, hajszja a pénzért és becsületért, tultengő polgári önérzet, jóság, büszkeség, ragaszkodás, szeretet, megbocsátás, a házaselet megrendítő jelenetei: s mindez a végén összefogva egy erős, fenséges himnuszba, amelynek feledhetetlen melódiája megrendítő hatással tölt el bennünket.

Töredékesen tudok beszámolni a könyvről, mert az egész töredékes. De milyen töredékes! Mint az atómrészecskék vagy a sziklák robbantása dinamittal. Az erő százféle különböző formában való megnyilvánulása. Szokatlan, különös, egyéni, magával ragadó, heves, exaltált, szépségbe olvadó, örömben feloldódó, szomorúságban elhalkuló, a haihatatlanság felé tekintő könyv.

Szemléleti és közlési módjára nézve néhány érdekesebb adat. A fiatal pár Velencében van nászuton. Az asszony egy palotáról beszél. A férj azt kéri, hogy mondja többször: palota. Ez látszólag csacsíság, fiatalok bolondozása. Valóságban:

a férfi képzeletben csókolja a nőt, mert a p betűnél az ajkak összehúzása a csók műveletéhez hasonlít.

A házaselet intimitásait géne nélkül írja le. Még se jut eszébe senkinek ebben pikantériát vagy obszcenitást látni. Miért? Ezeket a mozdulatokat, tetteket egy meleg, belső érzés fűti. Az érzésük pedig morális. Senki nem ütközik meg, azon, ami viszont a lelki háttér megrajzolása nélkül visszataszító volna. Így természetes és helyén való.

A kompozícióban különösen erős Földi Mihály. Észrevétel nélkül csusztat élénk valami kis jelentéktelen mozzanatot, amely évek mulva újból előkerül domináló jelentőségben. Az apa sétálni megy leányával, a fiatal asszonnyal. Egy uccasarkon az öregurat erősen fixirozza egy prostituált nő. Évek mulva az öreg un ráatalál erre a nőre, megszereti, sőt vagyonának nagyrészét ráhagyja. Az olvasó nincs meglepve. Ez az író olyan finom dokumentációval dolgozik, hogy minden logikus és természetes nála.

A vatikáni muzeumban a fiatal pár megáll két mumia előtt. „A házaspár barnán, csinosan, fiatalosan, mozdulatlanul feküdt a nyitott szarkofágban.“

— Szeretnéd, ha minket is így temetnének el? — kérdezte Zoltán.

— Szeretném, de ne beszéljünk a halálról.

Aztán évek, talán évtizedek mulva meghal az asszony. Férje megöli magát, mérget vesz be. „Lefeküdt a felesége mellé. Karját a karjába fűzte. Hozzásimult. Lábát a lábához illesztette, derekát a derekához, vállát a vállához, fejét óvatosan a fejéhez. Megcsókolta. Keresztbetette Antónia kezét. A magáét is imára kulcsolta.“

Íme itt van újból a mumia-motivum. Így a misztikusok szoktak dolgozni. Elindul valahol egy dalfoszlány, néhány hang, aztán újból visszatér, erősen és diadalmasan átveszi az egész zenekar s megerősítve, kiteljesítve zengi teljes szépségében.

Nem állhatom meg, hogy néhány befejező mondatát ide ne írjam. A férj megmérgezte magát, várja a halált, felesége mellett fekszik, kezük imára van kulcsolva.

„Urunk, Istenünk — szól csöndesen — itt hozzuk rövidke életünket, ítélj róla bölcsességgel és kegyelemmel. Nem tudjuk, mik voltunk, nem tudjuk, mit érünk, bizonyára gyöngék, bizonyára semmik voltunk. Szerettük és köszönjük, hogy egymáshoz vezettél minket. Engedd meg, hogy továbbra is együtt maradhassunk. Nekünk ez az együttlét több mindenél, amit életnek hívnak. Szeress minket, Isten és áldd meg a szerelmünket.“ Ezt a pár rövid mondatot azért idézem, hogy megmutassam: mi mindent lehet elmondani, néhány rövid sorban, ha valaki igazi író. Rim nélkül, ritmus nélkül, a nyelv zenéjének kábitó effektusai nélkül, milyen gyönyörű, tiszta költészetet önt az író a prózába.

Lesz, aki azt mondja: szentimentális. Én azt mondom: gyönyörű. Mélységes, szép, komoly, becsületes, szomorú könyv. Ecce poeta magnus!

Valamikor fiatal koromban, mikor magam is többé-kevésbé az irodalomhoz tartoztam, a magyar irodalomban a vers dominált. Az élen költők állottak. Ma a regény jutott el hasonló magasságra. A mai magyar regényről csak respektussal lehet beszélni. Uti figura docet.

Ambrus Balázs

Benedek Marcell: Alapvető kérdések*)

(Írás és erkölcs.) Vannak, akik tiltakoznak már a kérdés fölvetése ellen is. Egyik azért, mert játéknak tartja a művészetet, s így az írást is, a másik az egyedül szent dolognak a világon, de függetlennek jótól és rossztól. Mások — igen sokan — hangoztatják a művészet és különösen az irodalom nagy erkölcsi jelentőségét, de tökéletesen hamis, művészetlen alapon. Ugy látják az irodalmat, mint az erkőlctől külön álló valamit, ami az erkölcs szolgálatában áll, s néha jó cseléd, néha rossz. Jó cseléd, ha hirdeti az uralkodó erkölcs tételeit, ha „költői igazságszolgáltatása“ megfelel ennek az erkölcsnek; rossz, ha nem teszi mindezt.

A kérdést egyik alapon sem lehet tárgyalni. Az előbbi felfogás hívei között nagy művészek vannak, akik ösztönszerűen meg is találják a helyes utat saját elveik ellenére; az utóbbi felfogás hangoztatói közel se juthatnak a művészethez.

Művészet és erkölcs — egy. Vagyis: az erkölcs maga nem művészet, de a művészetet nem lehet elválasztani az erkőlctől. Erkőlctelen írás nincs, csak rossz írás. Ezt azonban meg kell magyaráznom: mert ugyanigy hirdetik a l'art pour l'art szélsőséges hívei is, de szavuknak más értelme van.

Szerintem nem okvetlenül jó írás az, amelynek formája tökéletes, tartalma elmés és megnyerő, vagy érdekes és izgató. Mi sem könnyebb, mint felületes műveltségű és izlésű, sekélylélkű vagy fáradt embereket ilyen eszközökkel elkábítani s elhitetni velük, hogy amit kaptak, az tiszta művészet. Nem tiszta művészet, sőt, minthogy a művészetnek jelzője nincs, egyáltalán nem művészet ez, hanem játék — erkölcsönkívüli játék. A művészet mindig kifejezi, rendbefoglalja, érzékelhetővé teszi egy zugát a külső vagy belső világnak, s hamisítás nélkül ebből a zugból az erkölcsi alkotórészt kihagyni nem lehet. Ezt — újra hangsúlyozom a másik oldal felé — nem úgy értem, hogy az író erkőlcsről beszéljen, erkölcsöt tanítson, példákat mutogasson. Látni akarom, mutogatás nélkül az ő erkölcsi gerincét, állásfoglalását jóval és rosszal szemben — ahogy ő fogja fel a jót és a rosszat. Lehet ez a felfogás vakmerő, az általános fel-

*) A sajtó alatt lévő „Irodalomesztétika“ bevezetéséből

fogással ellenkező is. Ha van erkölcsi gerinc az íróban, akkor kiderül, hogy ez az ellenkezés látszólagos vagy az általános erkölcsi felfogás hipokrizisével áll csak szemben, de nem a magasabbrendű, igazi morállal. Ha nincs — akkor hiába minden mesterkedés, a hajó éppen könnyűsége miatt nem fogja állni a tengert s az író a könnyű népszerűség rövid korszaka után oly hamar merül feledésbe, mintha a világon se lett volna soha.

A l'art pour l'art igazi művész-hirdetői — néha még tulajdon elméleteik és kiszólásaik ellenére is — mélységesen erkölcsösek. Hitvallói írásaikban annak, amit formában tökéletesnek, tartalomban teljesnek és igaznak éreznek. Valamilyen ideál felé törekszenek, megalkuvást nem ismerve. Bünt csak egyet ismernek: a művészet ellen elkövetett bünt. És igazuk van, mert művészetük számukra egy az erkölccsel.

Természetesen, nem erkölcstelen az az irodalom sem, amely az élet kevésbé esztétikus oldalait a maga naturalista elveinek megfelelően mutatja be. Igen könnyű ezt az irodalmat a léha pornográfiától megkülönböztetni, s legkönnyebb annak, aki tisztán irodalmi szempontból végzi a megkülönböztetést. Más kérdés, hogy kinek az izlése mennyit bír el a leplezetlen igazságból; más kérdés az is, hogy bizonyoskoru olvasókat nem kell-e óvni olyan olvasmányoktól, amelyekben nem a művészetet, hanem az érzék-abajgató részleteket látnák meg. De az erkölcsnek csak ahhoz van köze, hogy az író komoly szándékkal és művész módjára, a maga benső igazságérzete szerint ábrázolta-e, amit látott.

(L'art pour l'art és tendencia.) A művészet önállóságát nemcsak az erkölccsel szemben kell az esztétikának megvédeni — ez könnyű feladat, mert az erkölcs benne van, csak félreértés állítja a kettőt szembe egymással. Meg kell védenie egy külső ellenség, a tendencia ellen is.

Kezdjük azon, hogy a l'art pour l'art körül fennálló tévedések másik csoportját is szétverjük. A l'art pour l'art nem jelenti azt, hogy az írónak az élethez, embertársai küzdelmeihez, szenvedéseihez semmi köze. Ha ezt hirdetik néha egyes kiváló képviselői: ellenfeleikkel vitatkozva, dacból szorúlnak ebbe a sarokba, amelyet fellengzően elefántcsonttoronynak neveznek el. Az „emailok és kámeák“ ábrázolása, a kentaurok futását leíró szonettek (ugyanezekért a témákért egy festőnek senki sem tenne szemrehányást) a maguk komoly műgondjával megcáfolják szerzőjük mimelt érzéketlenségét. Azzal, amiről beszélnek, keserű véleményt mondanak arról, amit nem is említenek: materialista, haszon után futó korokról. Elfordulnak tőle és egy szépségideál felé akarják fordítani embertársaik szemét is. A naturalizmusnak ők az igazi ellenfelei, nem azok, akik helytelenül alkalmazott erkölcsi jelszavakkal támadják. S ezek a l'art pour l'art legutolsó képviselői! De hányan vannak, akik regényt írnak a maguk koráról s csak az a kifogás ellenük, hogy „nem foglalnak állást“, nem vonnak le „következtetéseket“ — mintha bizony az élet kifejezéséhez hozzátartozna bármiféle

következtetés levonása! Az aktuális problémák elkerülése az egyetlen mód, hogy „állásfoglalása” — ami elkerülhetetlenül benne van irásában, csak tudni kell kiolvasni belőle — ne avuljon el az aktuális, napi kérdésekkel együtt.

A tendenciózus művel, a propaganda-művel ez történik.

Egyetlen reménye a halhatatlanságra, ha benső írói értékei elhomályosítják benne azt, ami a maga idejében propaganda akart lenni. Ha a propaganda győz, az író elveszett. Ez annyit jelent, hogy a világot nem a maga egész emberségén keresztül, hanem párthoz vagy felekezethez tartozásán keresztül mézi; ez szabja meg, hogy mit lát és mit mutat meg belőle. Az olvasó észreveszi az elfogultságot s aszerint értékeli az összehordozott tényeket, s méginkább a szónoklatokat, ha az író, érzékeltető erejében nem bizva, még prédikációkat is sző művébe.

De hát nem jól cselekedett-e Eötvös, amikor a vármegye hibáira a közigazgatás, a börtönrendszer szörnyűségeire felhívta a figyelmet? Nem ért-e többet minden „gyönyörködtetés-nél”, hogy Dickens hozzájárult regényeivel az adások börtönének megszüntetéséhez, a magániskolák megtisztogatásához s egyik karácsonyi történetével egész jótékonyági hullámot indított el? Nem szerzett-e halhatatlan érdemeket Beecher-Stowe asszony giccse az amerikai rabszolgák felszabadításával? Nem nyitották-e fel Amerika szemét Upton Sinclair leleplező regényei?

Ezekre a kérdésekre nehéz egyszerűen válaszolni. Mert ha történelmi szükségességek megtörténtek volna is jó vagy rossz irányregények nélkül, bizonyos kívánatos dolgok pedig elmaradtak a lelkiismeretfelrúzó regények ellenére is: annyi bizonyos, hogy az irodalom igen alkalmas eszköz aktuális eszmék terjesztésére és népszerűsítésére. Támadni a propagandaregényt csak akkor érdemes, ha nyilvánvalóan rosszhiszemű. Ha jóhiszemű, akkor tiszteletreméltó erkölcsi cselekedet az író részéről — írói értékei legjavának feláldozása egy irodalmon kívüli célért.

Vajjon nem szolgálhatta volna-e jobban ezt a célt, ha megmarad egészen írónak? Szent meggyőződésem szerint igen. Mert hiszen az író akarva sem tud teljesen elszakadni korától, hazájától, osztályától. Ha valakit, mint embert, teljesen átítat egy osztály szenvedése: ennek a szócsöve lesz mindenképpen, de emberibb, „pártatlanabb”, elhíhetőbb, végeredményben: hatásosabb módon, mint hogyha a szándékot minden szavából kiérezzük. Minél művészbibb, amit ír, annál mélyebb és tartósabb a hatása. A művészetben csak egyfajta propaganda jogosultságát ismerem el fenntartás nélkül: az élet komoly, felelősségtudó ábrázolását. Mert ez legjobb propagandája egy szebb, igazságosabb, ideálisabb életnek.

(Kritika és önkritika. Az esztétikus kötelessége.) Eötvös szerint a költészet kedves játékká aljasul, ha a kor eszméivel nem foglalkozik. Mi már tudjuk, hogy az

irodalom, a költészet, ha ezt a nevet egyáltalán megérdemi, éppenséggel nem játék: egy ősi, legyőzhetetlen szükségletnek kielégítése, alkotó és befogadó részéről egyaránt. Erkölcsi és társadalmi jelentősége nem propagandisztikus céljától, nem is gondolati tartalmától, hanem intuitív meglátásának igazságától és kifejező formáinak tökéletességétől, tehát művészi értékétől függ. Ha játék volna, lenne-e értelme vele szemben bármi-féle kritikának, komoly esztétikai elemzésnek? Ki törődne az-zal, hogy milyen játékban keresnek szórakozást az emberek? Ki állna oda játékrontónak?

De még azok is, akik a művészi alkotás lényegét félreismerik s erkölcsi vagy társadalmi céljairól beszélnek, tisztában vannak a leirt szó mágikus erejével s erkölcsi és társadalmi jelentőségével. Ki akarják használni vagy — ami ezzel egyet jelent — le akarják nyugózni a maguk (egyébiránt sokszor tisztetreméltó) céljainak szolgálatában. Az esztétikai kritikára két fronton van szükség. Egyfelől védenie kell az irodalmat, a művészetet minden ilyen kihasználás vagy lenyugózás ellen. Másfelől — ismét azért, mert az irodalom nem felelőtlen játék — meg kell védenie a betolakodók, az ügyes, léha, művészi szempontból erkölcstelen mesteremberek ellen. Mindkét fronton legfőbb fegyvere az olvasó nevelése, a művészi befogadóképesség kiszélesítése. Általános értékelő alapelveket kell elfogadtatnia s ezeket alkalmaznia, — talán inkább az igazi írók mellett, mint a mesteremberek ellen. Rávezetni az olvasót arra, hogy mi és miért szép az igazi író művében, emlékezetébe idézni a múlt értékeit és megértetni vele új törekvéseket, amelyek gunyolódásra vagy ellenállásra ingerlik — ez nehezebb és szebb feladat, mint ledorongolni a könnyű népszerűségi hőseit, akikkel egyénenként ugys hamar elbánik az idő, fajtájuk pedig reménytelenül kiirthatatlan. Az olvasót kell odáig emelni, hogy ne nyuljon le többé értük.

Ha az író művészete nem játék, még kevésbé az a kritikus művészete. Erkölcsi és társadalmi felelőssége még nagyobb. A művész beleérző képességén és formaérzékén kívül tárgyi tudásra, intellektuális áttekintésre is szüksége van. Lehet „szubjektív“ kritikus, aki „magáról beszél egy könyv alkalmából“, mint Anatole France, lehet objektív, esztétikai meggyőződéseket alkalmazó kritikus: mint Gyulai: abban az értelemben mindenesetre objektívnek kell lennie, hogy az elérhető igazságot keresse, személyi, párt- és minden egyéb elfogultság nélkül.

Az esztétikus-kritikusnak tanító és nevelőszerepe a közönséggel szemben fontosabb, mint az íróval szemben. Megeshetik, hogy az író tanul a kritikustól, rányilik a szeme arra, hogy mi a tehetségének megfelelő irány, komolyabban veszi saját felelősségét, ha ellenőrzést érez. De legfőbb kritikusa minden író belül hordozza. Az igazi művész önkritikája (amelyből a dilettáns hiúsági szempontjai és helytelen kérdéshelyettesítései eleve kikapcsolódnak) a legbiztosabb mérték: hiszen az egyetlen

lehető kifejezés megtalálása élvezet, s ő maga tudja legjobban, hogy ebben az élvezetben volt-e része vagy sem. Csak erkölcsi erejét őrizze meg, hogy ezt a kritikát mindig teljes szigorúsággal alkalmazza önmagával szemben s ne adjon ki a kezéből semmit, aminek jóságáról nincs tökéletesen meggyőződve (hiszen, mint Kipling mondatja valakivel, akkor még mindig elég hiba lehet benne.)

Az irodalomesztétika arra való, hogy tudatosabbá tegye, elmélyítse az olvasó kritikáját és az író önkritikáját. Célját akkor érheti el, ha művelője maga is tisztában van az írás kifejező eszközeivel (az általános esztétika az egyes művészetek eszközeinek használatába nem mélyedhet el) s tárgyilagos, korok és irányok felett álló szempontokat ad a bírálathoz.

Kuhvelt-Leddihn Erik: Jezsuiták, nyárspolgárok, bolsevikék

Ez a könyv európai szenzáció. A német könyv eredeti címe: Jesuiten, Spiesser, Bolschewiken. A múlt évben jelent meg, de már decemberben a magyar és vele egyidőben az angol fordítás is elhagyta a sajtót. Jelenleg a francia, lengyel és olasz kiadás van előkészületben.

A regény szerzője, Kuhvelt-Leddihn Erik mindössze huszonnyolc éves, ősi német lovagi családból származik, egyéni stílust és technikát teremtett európai hírű ujságíró, aki az Uraltól a Gibraltárig, a Fjordoktól Kréta szigetéig egész Európát bejárta, sőt ma is járja. A jó riporter éles szemével, zseniális eszével és nemes szívével figyel meg mindent. Nyelvtudása bámulatbaejtő. A német, angol, francia mellett jól beszél magyarul, oroszul és japánul. De egyéb tudása is méltán váltja ki csodálatunkat. Theológia, földrajz, etnológia, politika, szociológia lépten-nyomon egy modern kis lexikon alaposágával vetődik tudatunk mezejére. S az íróról még csak annyit, hogy az új katolikus nemzedék egyik büszkesége, legreményteljesebb élharcosa.

A regény a mindennapi, lázas, lüktető, küzdelmes élet valóságainak és a mély hit, meg szeretet által megtermékenyített képzelet színes képeinek változatos keveréke. A legkülönbözőbb színű, alaku és nagyságu kövekből, mint harmónikus egész áll előttünk a csodálatos mozaik: az Actio Catholica!

„A katolikus front, a fekete front, ez az én legujabb „komplexumom.“ Tegnap láttam egy kommunista tüntetést. Két csoport találkozott, összeszorított ököllel üdvözölték egymást és azt kiáltották egymásnak: „Vörös front!“ A fekete front azonban sokkal szélesebb. Itt van bennünk és körülöt-

tünk. Ugy fekszünk az életben, mint valami sáros lövészárokban, váll váll mellett harcolunk, előttünk pedig fekszenek az összes sárkányok: az anyagiban való öröm, a megalkuváshoz és renyhességhez való hajlam, materializmus, liberalizmus, az állam istenítése, individualizmus, „Übermensch“-sznobizmus, szóval: mindazok a filozófiai és politikai jelenségek, melyek ellen kétezer év óta kétségbeesetten küzdünk és amelyeket egyre jobban és jobban a sarokba szoritunk. Az ellenség azonban nemcsak előttünk fekszik, hanem bennünk is. A front tehát kettős. Minden keresztényellenes eszmének előőrsé, filiáléja, raktára van bennünk és szakadatlanul arra akarnak rávenni bennünket, hogy szökjünk át, hogy mi, akik fáradtak, éhesek, szomorúak vagyunk, adjuk meg magunkat. Szünet nélkül folyik ez a harc, éjszaka az álmok pergőtüzében állunk, nappal tombolnak a kísértések, ordít az ellenséges propaganda, csalogat a föld és közben bensőleg kiaszunk, ingadozók leszünk, elárulnak és törrel leszurnak bennünket. A legszomorubb pedig a dologban az, hogy valamennyien csak részlet vagyunk a nagy harcban, csak a végtelen lövészárók egyik szakaszának egy-egy harcosa; nem látjuk soha a végeket. Valamikor a pergőtűzben megszülettünk, valahol beállítanak a frontba, harcolunk néhány évtizeden keresztül és aztán valamiképpen elpusztulunk ismét a pergőtűzben.“ Ennek a gondolatnak színes feldolgozása, logikus bizonyítása, éles spectruma ez a regény.

Az első könyvben leperog előttünk a katolikus Berlin látképe, a katolikus imperializmus viaskodása német módon, német arányokban, erőteljesen.

A második könyv a Szovjet Tanács Köztársaságok Szövetségének szenzációs filmje. Mert szinte peregnék a szemünk előtt a bolsevista Oroszországot a legjellemzőbben szemléltető állapotok éles rajzai.

A harmadik könyv a teljes hazatérés szívbemarkoló érzékeltetése.

Találkozunk ebben a regényben az emberrel az élet minden skáláján, találkozunk a nő legkülönbözőbb típusával, a szerelem erőteljes pszichológiájával; elméletek, eszmék harcával és diadalával.

Élő és letűnt nagyságok vagy epigónok nevei karakterizáló jelentőséggel fordulnak mindig elő.

Sem a kritika, sem a bő tartalmi ismertetés nem célja sorainknak. Csak a jugoszláviti, könyveket olvasó értelmiség szíves figyelmét szeretném ráirányítani erre az igazán értékes, konstruktív irodalmi termékre.

A sok hus, vér, anyag és bűn apotheosisa után jól esik, sőt felejthetetlen élmény ennek a könyvnek átolvasása!

Kovács Ferenc

JUGOSZLÁV LAPSZEMLE

Nova Europa

Jugoszlávia gazdag folyóirat szemléjében előkelő hely illeti meg a Zágребban megjelenő Nova Európát, amelynek illusztris szerkesztője, Csurszin Milán földünk, aki a Vojvodinából került Horvátországba. Huszonkilencedik éve képviseli a haladó gondolatot, az európai szellemet az elvek és egyéni törtétesek nagy harcában a Nova Europa, amelynek komoly hivatása ma elvitathatatlan.

A Sztojadinovics-kormány megalakulása, amely a demokrácia visszatérését jelentette a kuszált belpolitikai életbe, a Nova Európát újabb kötelességekre ösztönözte.

A folyóirat széleskörű ankétot kezdeményezett a belpolitikai kérdések mostanában annyira aktuális problémáinak a megvitatására és már eddig is tizenöt emelkedett szempontu, mélyreható cikk jelent meg hivatott közéleti személyiségek avatott tollából.

Az ország mai helyzetét, a belpolitikai élet változó eseményeit szemlélve és analizálva, a Nova Európának el kellett jutnia a vojvodinai kérdéshez is és dicséretére mondva, ettől nem is menekült. A folyóirat szerkesztője foglalkozik a februári számban a „legtekintélyesebb vojvodinai” polgárok ismeretes, a napisajtóban részletesen vitatott vojvodinaifrontellenes közleményével, amelyben dr. Boskovics Duda képviselő és társai politikai utjait súlyosan elítélték.

A márciusi szám legjelentősebb írása a parlamenti merénylet hátterét tárja fel őszintén és a Nova Europa multjához illő bátorsággal. Ezt a cikket is a Nova Europa szerkesztője írta, aki felszólítja Sztojadinovics miniszterelnököt, hogy mint a demokrácia eljegyeztette, számoljon le végleg a reakció maradványaival.

A horvát kérdést taglaló írások különböző szempontból ítélik meg az ország legaktuálisabb és legégetőbb problémájának a rendezését és külön-külön is megkönnyítik a helyes tájékozódást annak, aki szeret a politika utjain is néha-néha elkalandozni.

Glasz Szrpszke Maticе

Második éve szerkeszti dr. Milutinovics Nikola a Szrpszke Maticе agilis főtitkára a Glas Maticе Szrpszke című propagandisztikus célu, kéthetenként megjelenő folyóiratot, amely a nívós és mindig érdekes Letopisz méltó kiegészítése.

